

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Institut mezioborových studií Brno

Demografické údaje a změny
ve struktuře rodiny

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Doc. PhDr. Jaroslav NEVORÁNEK, CSc.

Vypracovala:
Renata ŠRÁMKOVÁ

Brno 2005

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Demografické údaje a změny ve struktuře rodiny“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

.....
Renata Šrámková

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Jaroslavu Nevoránkovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi Jiřímu za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Brno, 20. listopadu 2005

Renata Šrámková

OBSAH

Úvod	1
1. Demografické údaje o rodině	3
1.1 Rozvody – rozvodovost	3
1.2 Vývoj rozvodovosti	6
1.3 Česká populace stárne, protože klesá porodnost	9
2. Struktura a vnitřní oraganizace rodiny	18
2.1 Rodina a její funkce	19
2.2 Podoba rodiny se mění	22
2.3 Plánované rodičovství	28
3. Současné typy manželství	34
3.1 Manželství monogamní	36
3.2 Polygamie	39
3.3 Polyandrie (mnohomužství)	44
Závěr	49
Resumé	50
Anotace	51
Literatura	52
Odkazový materiál	54

ÚVOD

Motto:

Česká populace stárne, jelikož klesá porodnost. Počet obyvatel se postupně snižuje.

Jedním z aktuálních témat dnešní doby je demografický vývoj světa jako celku a jeho jednotlivých světadílů a států. Zejména v ekonomicky méně vyspělých částech světa se počet lidí začal od 60. let do 20. století zvyšovat nadměrným tempem a začalo se mluvit o populační explozi. Ve vyspělých částech světa, zejména v západních evropských státech se však objevil problém opačný. Zde hrozba populační exploze neexistuje a s největší pravděpodobností ani nehrozí. Naopak tyto státy jsou vystaveny jinému demografickému problému. Rodí se zde málo dětí a současně umírá podstatně méně lidí než dříve. Tento trend má přímý vliv na věkovou strukturu populace, zvyšuje se podíl osob starších 60 let a snižuje se podíl osob mladších 15 let. Výjimkou není ani Česká republika, kde je otázka stárnutí populace více než aktuální. Česká republika kopíruje negativní demografické trendy společné celé Evropě. Patří k nim zejména malý počet narozených dětí, rozvodovost, snižování úmrtnosti, prodlužování délky života a s tím související celkové stárnutí společnosti. Stárnutí populace vede ke změně demografické struktury obyvatelstva a přináší s sebou sociální a ekonomické důsledky, které se týkají a ovlivňují každého z nás.

Občanů České republiky se dotýká jak problém přelidnění v rozvojových zemích, tak problém rostoucího podílu starších občanů na celkové české populaci. První problém se nás týká nepřímo. Problémy výživy a chudoby v méně rozvinutých zemích mohou narůstat do takových rozměrů, že mohou způsobovat větší než jen regionální konflikty. Již v současné době je potřeba tento problém, byť se nás zatím nedotýkající, řešit a to společně s ostatními vyspělými státy. Druhý problém je problémem přímo České republiky. Je třeba, aby důsledky procesu stárnutí byly zahrnuty do politických rozhodnutí a aby česká společnost s nimi začala počítat, zahrnovala je do svých očekávání a vážných rozhodnutí nejenom v politické sféře.

Cílem mé práce je snaha proniknout do problematiky stárnutí a vysvětlit příčiny stárnutí české společnosti a problémy, které s sebou tento demografický jev přináší. Tato práce se snaží poskytnout odpověď na otázku, jak rozvodovost, porodnost ovlivňuje stárnutí české společnosti a jaké důsledky to pro ni bude mít. Dovolím si tvrdit, že vše nasvědčuje tomu, že česká společnost, stejně jako mnoho dalších vyspělých ekonomik opravdu stárne a je jen otázkou, zda tento proces bude probíhat pomalu nebo bude rychlý.

Práce je rozdělena do tří částí. V první části jsou popsány obecné příčiny stárnutí populace, jako je otázka porodnosti, a stoupající rozvodovosti. Následně z této kapitoly vychází kapitola druhá, struktura a vnitřní organizace rodiny a její změny, podoba rodiny a plánované rodičovství. Tato problematika je velmi aktuální nejen u české společnosti. Ve třetí kapitole se budu zabývat důležitostí výběru partnera a vztahy mezi muži a ženami.

Při zpracování práce jsem v největší míře použila metodu obsahové analýzy dostupných materiálů a z ní logické a deduktivní vyvození závěrů, jejichž porovnání se žadoucím stavem povede k návrhu opatření. Při získávání informací jsem nejvíce čerpala z odborné literatury, odborných časopisů a využila jsem možnosti získávání informací z internetu.

1. Demografické údaje o rodině

Základním rysem demografického vývoje v České republice od 90. let je hluboký pokles porodnosti, převažuje počet zemřelých nad počtem narozených. Příčinou je fakt, že úhrnná plodnost žen dosahuje velmi nízkých hodnot. Od počátku 90. let klesá výrazně úmrtnost, zejména osob středního a vyššího věku, střední délka života roste. Probíhající proces stárnutí dokazuje rostoucí průměrný věk obyvatel.

1.1 Rozvody – rozvodovost

Každé manželství je ohrožováno vnějšími i vnitřními vlivy a prochází řadou krizí. Někteří odborníci na manželství soudí, že počet rozvrácených nešťastných manželství se ve společnosti dlouhodobě nemění. Mění se jenom způsob řešení těchto krizí. Co se však podstatně ve druhé polovině dvacátého století měnilo, je náhled na manželství a tím současně i na rozvod manželství. Jestliže v předchozích stoletích bylo manželství chápáno především jako instituce majetková a zaopatřovací (pro ženy), pak koncem předminulého romantického století, na počátku dvacátého století, se do popředí dostává otázka vzájemné osobního vztahu mezi manžely. Značný vliv na romantické pojetí manželství má rozvoj kinematografie. K tomu posléze připočteme dvě světové války, nástup žen do zaměstnání, jejich relativní ekonomickou nezávislost na manželovi, která jim umožňuje agresivnější rozvodové chování. V posledních třiceti letech více než 50% návrhů na rozvod podávají ženy. Omezil se rovněž výrazně vliv římskokatolické církve na manželství. Její zásadu „Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj“ už většina manželů nebere zase tak vážně. K něčemu napomohla i liberálnější právní úprava rozvodu. /1. str.3/

Všeobecný občanský zákoník z roku 1811, který na našem území platil až do 1. ledna 1950, původně upravoval možnost právního ukončení manželství za života obou manželů na konfesním principu, to znamená, že tzv. rozluka byla možná pouze u nekatolíků a Židů. Teprve po vzniku samostatného Československa tzv. manželská novela (zák. č. 320/1919 Sb.) upravila možnost právního zrušení manželství jednotně bez ohledu na vyznání manželů. Manželská novela rozlišovala:

ROZVOD OD STOLU A LOŽE A ROZLUKU.

ROZVOD (od stolu a lože), povolený soudem, znamenal pro manžele jenom zánik jejich povinnosti žít spolu, manželství však stále právně existovalo a žádný z manželů

nemohl uzavřít nové manželství. Možnost právního ukončení manželství znala manželská novela pod pojmem ROZLUKA. Zákon stanovil konkrétní důvody rozluky, při jejichž existenci vznikal manželům na rozluku právní nárok. Po celou dobu platnosti této právní úpravy (období tzv. I. republiky) se celkový počet povolených rozluk pohyboval na hranici, o níž se nám nyní ani nesní. Bylo tomu tak z mnoha důvodů. Nezanedbatelnou roli, vedle vlivu církve na manželství, hrálo rovněž postavení žen v manželství (muž byl přece hlavou rodiny) a samozřejmě i jejich ekonomická závislost na manželovi. Žena, jejíž manželství bylo zrušeno rozlukou, se tak dostávala do obtížné sociální situace. Rovněž její společenské postavení mohlo rozlukou utrpět značnou újmu.

Poválečná změna ekonomických podmínek života společnosti („vítězství pracujícího lidu“) s sebou přinesla i nový ZÁKON O PRÁVU RODINNÉM (zák. č. 265/1949 Sb.), který nabyl účinnost dnem 1. 1. 1950. Nová právní úprava odstranila rozlišování rozvodu a rozluky a možnost právního ukončení manželství za života obou manželů byla upravena pod názvem ROZVOD. Právní úprava rozvodu manželství byla poměrně přísná. Dobová učebnice rodinného práva k tomu výstižně uvádí: „Poněvadž ve společnosti spějící k socialismu má při uzavírání manželství být rozhodujícím hlediskem především vzájemná náklonnost a snoubenci se už nemusí řídit žádnými jinými zájmy, zejména nemusí ke svému rozhodnutí o uzavření manželství přistupovat pod vlivem jakýchkoli hospodářských kalkulací, klade zákon o právu rodinném jasný důraz na to, že pokládá rozvod za zjev společensky zvlášť povážlivý a nežádoucí, pročež se mu snaží v mezích možnosti zabránit. Toto stanovisko zákona, znamenající ztížení rozvodu, působí též výchovně už na snoubence; vede je k tomu, aby si zamýšlené manželství předem náležitě uvážili a odhodlali se k němu jen tehdy, když tu jsou dány potřebné podmínky pro založení trvalého svazku, a tím i pevný základ socialistické rodiny.“ (Knapp, V. a kol.: Občanské a rodinné právo, Praha 1955, s.124) Jinými slovy řečeno: berete se přece z lásky, bez ohledu na majetek (stejně žádný nemáte) a tak vám to určitě vydrží až do smrti. Z předchozích uvedených důvodů rozluky převzal zákon o právu rodinném pouze jeden jediný důvod, který vydržel až do současnosti, a to tzv. KVALIFIKOVANÝ ROZVRAT. Jestliže se v manželství narodily děti, nemohlo být manželství rozvedeno, dokud nebyla pro dobu po rozvodu upravena práva a povinnosti rodičů ohledně nezletilého dítěte a jeho majetku.

ZÁKON O RODINĚ (zák. č. 94/1963 Sb.) opustil princip viny na rozvodu. K tomu je třeba připomenout i ustanovení občanského soudního řádu, které do roku 1973

upravovalo povinné smírčí řízení před rozvodem. Novelou občanského soudního řádu v roce 1973 bylo smírčí řízení zrušeno s odůvodněním, že se stalo postupem času značně formálním. Až do počátku 90. let rozhodoval o rozvodu manželství senát, složený z profesionálního soudce a dvou soudců z lidu. Jakmile se po roce 1990 začalo uvažovat o reformě rodinného práva, čelné místo v těchto úvahách zaujala okamžitě diskuse o nové úpravě rozvodu manželství. /1.str.4-9/

Současná česká právní úprava rozvodu je založena výlučně na principu rozvratu. Celá právní úprava rozvodu, včetně jejích jednotlivých variant, je založena jenom na tom, do jaké míry je třeba v soudním řízení dokazovat existenci kvalifikovaného rozvratu a jeho příčin, či zda se rozvrat dokazovat nemusí, případně přes existenci rozvratu soud za jistých okolností nemusí rozvod povolit. Tím, že právní úprava rozvodu je založena na objektivním důvodu rozvratu manželství, je rovněž řečeno i to, že souhlas druhého manžela s rozvodem není nutný. Manželství je možné rozvést i proti vůli jednoho z manželů, jestliže soud dospěje k závěru, že mezi manžely nelze očekávat obnovení manželského soužití. Jestliže se tedy jeden z manželů pevně a neochvějně rozhodl, že se rozvede, pak je to jen otázka vytrvalost. Právní úprava mu v tom nezabrání. /1.str.20-21/

1.2 Vývoj rozvodovosti

Rozvod se koncem osmdesátých let stal standardním a častým řešením jakýchkoli manželských krizí (stejně jako se interrupce stala antikoncepční metodou).

Za poslední tři dekády se počet rozvodů zvýšil téměř trojnásobně a rozvodovost v české republice je při mezinárodním srovnání velmi vysoká. A to i přesto, že v posledních letech se tento růst zastavil. /2.str.36/

Hlavní důvodu rozvodovosti:

- Rozdílnost povah, názorů a zájmů
- Nevěra
- Alkoholismus
- Nezáměr o rodinu včetně jejího opuštění
- Neuvážený sňatek
- Sexuální neshody
- Zlé nakládání

Vysoká rozvodovost není jen projevem určité krize manželské rodiny, ale hlavně lehkomyšlností v uzavírání (a budování) manželských svazků a jejich výsledné labilitě. V České republice byl dosud rozvod relativně snadným právním aktem nepřinášejícím ani větší majetkové komplikace.

V roce 1960 se v České republice rozvedlo 12 970 manželství, v roce 1990, kdy se vzrůst rozvodovosti zastavil na historickém maximu 32 055. V letech 1991 a 1992 došlo k mírnému poklesu rozvodovosti, pak zase počty rozvodů začaly mírně narůstat, a to až do roku 1998 (32 363). Pokles počtu rozvodů počátkem 90. let může být důsledkem jednak určité nejistoty, co nás v počátcích budování rozvinutého kapitalismu čeká, do značné míry je však i důsledkem výrazného zvýšení počtu soudních sporů v tomto období (zejména velký nápor restitučních sporů, odchod řady zkušených soudů) a tedy prodloužením délky soudního řízení.

Téměř neuvěřitelný pokles počtu rozvodů po roce 1998 (v roce 1999 bylo rozvedeno „pouhých“ 23 657 manželství), rovněž nenaznačuje, že by se snad manželé přestali

rozvádět, spíše je důsledkem podstatné změny předpisů o rozvodu, která je provázena ztížením i celkovým prodloužením rozvodového řízení v případě, že rozvádějící se manželé mají nezletilé děti. Navíc s přihlédnutím k velké novele zákona o rodině z roku 1998 (účinnost od 1. 8. 1998) se mnoho soudců snažilo skončit většinu již zahájených rozvodových řízení do konce července 1998. /1.str.12-13/

V České republice byly rozvody především záležitostí mladých manželů. To souviselo s vysokým počtem časných sňatků, které byly často uzavírány z důvodů těhotenství partnerky. Důkazem toho je velké procento prvních dětí, které se rodily dříve než devět měsíců po svatbě (v Praze dokonce více než polovina). Tato rychle a snadnou uzavíraná manželství byla i rychle a snadno ukončována rozvodem. Jistým řešením by mohlo být několikaleté soužití mladého páru ještě před svatbou, ale to lze ovšem jen v případech, že by tyto mladé páry měly kde bydlet.

Od počátku devadesátých let ovšem začala klesat sňatečnost. Mladí lidé stále častěji odkládají sňatek do pozdějšího věku, protože mají nyní šanci cestovat, studovat v zahraničí, svou roli hrají i otázky materiálního zabezpečení nové rodiny apod. Stále častěji spolu mladí lidé žijí bez prstýnku, a to i v případě, že se jim narodí dítě./1.str.11/

Odklon od rodiny založené na manželství je přinejmenším v posledních dvaceti letech v bohatých zemích (k nimž – ve světovém měřítku – ač si to leckdy nechceme přiznat, patříme i my) zcela zřejmý. To že se Česká republika přibližuje ve vývoji sňatečnosti a rozvodovosti západní Evropě, je trend svým způsobem nebezpečný. Klesá nejen sňatečnost a rozvodovost, ale i počet manželských párů. Nebývale se zvětšuje počet jedinců, kteří volí relativně pohodlný život svobodného muže nebo svobodné ženy, navazujících sice krátkodobé i delší vztahy, zásadně však bez rizika manželství s jeho potencionálními konflikty a bez rizika rodičovství – a možná i bez rizika traumatu z rozvodu. To je známka skutečné krize manželské rodiny./2.str.47/

Rok	Sňatky	Rozvody	Rozvody na 100 sňatků
1965	81 757	16 196	19,80
1970	90 624	21 516	23,70
1975	97 373	26 154	26,90
1980	78 343	27 218	34,70
1985	80 653	30 489	37,80
1990	90 953	32 055	35,20
1991	71 973	29 366	40,80
1992	74 060	28 572	39,00
1993	66 033	30 227	45,80
1994	58 440	30 939	52,90
1995	54 956	31 135	56,70
1996	53 896	31 113	61,40
1997	57 804	32 465	56,20
1998	55 027	32 363	58,80
1999	53 523	23 657	44,20
2000	55 321	29 704	53,70
2001	52 374	31 586	60,30
2002	52 732	31 758	60,20
2003	48 943	32 824	67,00

Statistická ročenka ČR, ČSÚ Praha: 2003, s. 116, 118

Při pohledu na tato dramaticky stoupající čísla je třeba si především uvědomit, že v počtu sňatků i rozvodů jsou samozřejmě započteny i opakované sňatky a především opakované rozvody. Navíc se jedná o sňatky uzavřené a rozvody povolené v jenom a témž roce, přičemž rozvody se samozřejmě zpravidla netýkají těchto sňatků.

1.3 Česká populace stárne, protože klesá porodnost

Příčiny procesu stárnutí populace jsou především dvě. Jednou je to rostoucí průměrná délka života – ukazatelem je očekávaná střední délka života a druhou klesající počet narozených dětí – ukazatelem je tzv. úhrnná porodnost.

Rostoucí průměrná délka života

Jak již bylo řečeno, společnost stárne a tento demografický jev se nevyhnul ani České republice. V České republice se tento proces opozdil následkem udržení nepříznivě vysoké úmrtnosti obyvatelstva zhruba od padesáti let a to až do konce osmdesátých let minulého století. Zato ale bude zvýrazněn tím, že k vzestupu porodnosti došlo u nás již počátkem čtyřicátých let, takže věkovou hranici 60, resp. 65 let začnou překračovat početně silnější generace o několik let dříve než v jiných zemích. Neodvratnost procesu stárnutí, jeho rozsah a důsledky v sociálním zabezpečení, ve sféře zdravotní péče a celé sociální oblasti jsou v České republice modifikovány průběhem ekonomické a společenské transformace po roce 1989, která se promítá v mezigeneračních vztazích a tím také v postavení seniorů ve společnosti.

Za hlavní příčiny stárnutí české společnosti považují především snižující se porodnost a zvyšující se nebo stagnující úmrtnost. Jsou to jevy které ovlivňují věkovou strukturu každé společnosti, tzn. i celkovou velikost populace.

Porodnost

V devadesátých letech prošla Česká republika v oblasti porodnosti velmi prudkým vývojem. Takový vývoj reprodukčního chování – dramatický pokles plodnosti, výrazné zvyšování věku matek při porodu, zvyšování počtu a podílu narozených dětí mimo manželství, pokles počtu potratů.

Počet narozených dětí v devadesátých letech v České republice vytrvale klesal. Tento trend je pokračováním vývoje v osmdesátých letech s tím, že mezi roky 1991 a 1992 a následně mezi roky 1993 a 1995 došlo k výrazným prudkým poklesům počtu narozených dětí. V dalších letech počet narozených dětí dále klesal, ale byl už podstatně mírnější. Od roku 1991 klesl počet narozených dětí o téměř 30%, oproti roku 1974, který byl vrcholem populační exploze, a od kterého počet dětí v podstatě klesá, je to dokonce o více než 53%.

/3.str.9/

Rok	Počet narozených dětí	Narození v manželství	Narození mimo manželství
1922	256 000		
1946	208 000		
1965	147 438		
1974	194 215	185 778	8 437
1975	191 776	183 099	8 677
1976	187 378	178 968	8 410
1977	181 763	173 412	8 351
1979	172 112	163 453	8 659
1989	128 356	118 215	10 141
1990	130 564	119 397	11 167
1991	129 354	116 651	12 703
1992	121 705	108 697	13 008
1993	121 025	105 702	15 323
1994	106 579	91 072	15 507
1995	96 097	81 150	14 947
1996	90 446	75 158	15 288
1997	90 657	74 532	16 125
1998	90 535	73 326	17 209
1999	89 471	71 045	18 426
2000	90 910	71 118	19 792
2001	90 715	69 439	21 276
2002	92 786	69 327	23 459
2003	93 685	66 972	26 713

Statistická ročenka ČR, ČSU Praha: 2003, s. 121

Existují dva názory na příčiny současné nízké porodnosti.

Zastánci prvního zdůrazňují, že za vším stojí hluboká proměn a hodnota hodnotových preferencí, která se odehrává u mladých věkových skupin české populace narozených v polovině 70. let a na počátku 80. let 20. století a která byla umožněna politickou změnou v roce 1989 (např. Rabušic). /4.str.79/

Zastánci druhého názoru (např. Rychtaříková) se domnívají, že příčinou proměn v režimu reprodukce obyvatelstva je hrozící nezaměstnanost, snížená úroveň sociálního zabezpečení a snížená životní úroveň obyvatelstva. To znamená, že změněné reprodukční chování je reakcí na vysoké náklady transformace naší společnosti. /5.str.42/

Já se přikláním spíše k prvnímu názoru, že příčinou nízké porodnosti je změna chování, postojů a hodnotových systémů současných mladých lidí a nové možnosti, i když ekonomická a sociální situace k tomu také určitou měrou přispívá. Pravda bude tedy zřejmě někde uprostřed.

Shrnula bych tedy příčiny snižující se porodnosti do několika bodů:

Příčinou klesající porodnosti jsou nové ekonomické možnosti, které se naskýtají mladým rodinám a ženám. Současní mladí lidé jsou v době svého dospívání utvářeni jinými společenskými podmínkami než jejich rodiče. Mají mnohem více možností uplatnění se. Mohou více cestovat, studovat a vzdělávat se, budovat kariéru apod. V době reálného socialismu neměli mladí lidé příliš mnoho možností, jak naložit se svou budoucností. Museli se vyrovnat s omezenou příležitostí studovat na středních a vysokých školách a nemotivujícím ohodnocením kvalifikované práce, uzavřené hranice jim zabraňovaly vycestovat za poznáním nebo za prací, nízká úroveň antikoncepce často vedla k nechtěnému otěhotnění. Časté uzavření sňatku a založení rodiny bylo proto prvním a často jediným možným krokem, jak si dosvědčit svou dospělost a osamostatnit se od rodičů. Až do konce osmdesátých let u nás vstupovalo alespoň jednou do manželství téměř celé sňatku schopné obyvatelstvo (94-97 % mužů a žen), a to většinou v raném věku (svobodní muži kolem věku 23 let, ženy kolem 20 let). Rozhodujícím faktorem pro současnou nízkou porodnost je nízká sňatečnost. Na začátku devadesátých let minulého století patřila Česká republika mezi země s nejmladším nevěstami. Ženy se tehdy vdávaly v průměru ve 22 letech, nyní vstupují do manželství o pět let později – průměrně ve 27 letech. Tato změna, která trvala v Evropě dvacet až třicet let, u nás proběhla za jedno desetiletí. /4.str.29/

Ženy stále více dávají přednost kariéře před výchovu dětí. Zastávají stále důležitější a náročnější profese. Aby se v práci co nejvíce prosadily, věnují zaměstnání maximum, a proto si nemohou dovolit děti, jelikož by na ně neměly čas. V České republice tvoří ženy podle výsledků „Sčítání v roce 2001“ 40 % všech ekonomicky aktivních lidí. Znamená to tedy, že ženy chtějí, nebo musí pracovat? Mám zato, že pro velkou část českých rodin je to existenční nutnost, tedy pracovat musí. Muž, který by měl být hlavním živitelem rodiny, totiž nevydělá tolik, aby mohl uživit rodinu z jednoho platu. Proto ženy obvykle dávají přednost zaměstnání. Je to tedy také otázka životní úrovně, neboť výchova dětí vyžaduje zvýšené finanční výdaje. Mnoho mladých rodin proto plánuje pouze jedno dítě (nebo vůbec žádné). V roce 2000 se narodilo 90 910 dětí. To je sice o 1 439 více než

v předcházejícím roce 1999 (89 471), ale počet novorozenců připadajících na jednu ženu se nezměnil. Na jednu ženu ve věku 15 až 49 let tak připadá v průměru 1,2 dítěte, takže v současnosti patříme k zemím, v nichž se z tohoto hlediska rodí nejméně dětí na světě. Naši politici tomuto problému bohužel až doposud věnovali malou pozornost. Schválili sice razantnější příspěvek za porod, na 1 dítě 8 600 Kč (do roku 2004 bylo porodné na 1 dítě 8 450Kč), ale přesto nejde o řešení samotného problému. Porodné je dávka, kterou se matce jednorázově přispívá na náklady, související s narozením dítěte. Při poskytnutí dávky není zkoumán příjem rodiny. K založení rodiny a k narození potomka potřebují mladé rodiny především lepší sociální podmínky. Domnívám se ale, že zlepšením sociálních podmínek pro mladé lidi se najednou nezačne rodit více dětí a nezvýší se rapidně míra porodnosti. Jak jsem se již zmínila dříve, jde především o změnu postojů a hodnot dnešní mladé generace.

Podle údajů Českého statistického úřadu rodí u nás stále méně žen ve věku do 25 let. Věk matek, které porodily první dítě, byl v roce 2000 pětadvacet a více let. Dochází k tomu, že ženy odkládají mateřství do vyššího věku. Dokládá to mj. prodlužující se interval mezi sňatkem a prvním porodem. V této souvislosti je nutné poznamenat, že pokles plodnosti byl zaznamenán nejenom u prvních dětí, ale také u druhého a třetího dítěte v pořadí. To znamená, že nízká úroveň porodnosti a plodnosti je způsobena nejenom tím, že početí dítěte lidé odkládají do vyššího věku, ale také tím, že na jejich poklesu se podílejí i již zavedená manželství s jedním nebo dvěma dětmi, která by, pokud by to bylo za minulého režimu, ještě děti plodila.

Dalším faktorem je také odpovědnější přístup mladé generace k životu. Zvažují svou budoucnost a je pochopitelné, že jsou v rozhodování o plození dětí uvážlivější a opatrní, což lze chápat jako další indikátor odpovědného přístupu současné mladé generace k životu. Snaží se zajistit budoucím dětem dobré podmínky a dobrý start do života.

Obyvatelstvo České republiky prošlo v průběhu devadesátých let podstatnými změnami v oblasti demografického chování a zvláště reprodukce, ale i z hlediska změny postojů a žebříčku hodnot. Kromě toho však proběhla v devadesátých letech ekonomická a sociální transformace. Stát přešel od politiky, která byla charakteristická pro reálný socialismus, stát měl významný vliv na život jedince od jeho kolébky až po hrob,

k politice liberální, která vychází z toho, že o svůj osud se má postarat jedinec a jeho rodina. Tato transformace však proběhla bez větších ohledů na sociálně slabší skupiny občanů, mezi které mladé rodiny s dětmi bezpochyby patří. V důsledku kombinace změny hodnot a širokého dopadu transformace na sociálně slabší skupiny osob došlo v průběhu devadesátých let k dramatickému poklesu počtu narozených dětí, plynulému zvyšování průměrného věku matky při narození dítěte. Díky široké dostupnosti a používání bezpečných metod antikoncepce došlo především k poklesu počtu potratů. Tento fakt pochopitelně umožnil i pokles počtu porodů a posun průměrného věku matky při porodu, protože umožnil účinné a spolehlivé plánování rodičovství na dobu vhodnou pro matku nebo oba rodiče (ekonomická soběstačnost, zajištění dostatečného bydlení, dosažení vyhovujícího postavení na trhu práce apod.).

V současné době, podle demografů, kteří potvrdily příznivý vývoj, se rodí více dětí, rodí takzvané „Husákovy ročníky“.

Dobrá zpráva – na svět přichází více dětí. Podle statistiků však tento vývoj potrvá jen dva až tři roky. Od vymírání pak mohou Česko zachránit jen přistěhovalci. A těch každý rok přibývá.

Rodí se více dětí, letos poprvé od roku 1995 počet novorozenců pravděpodobně pokoří hranici sta tisíc. Jen za první pololetí spatřilo světlo světa v tuzemských porodnicích 51 193 dětí. Čím to, že se teď křivka porodnosti obrátila směrem nahoru? Rodí silné ročníky ze sedmdesátých let. Většina žen v devadesátých letech navíc mateřství odkládala a přivádí tak své první dítě na svět později, než tomu bylo u jejich maminek. Průměrný věk, kdy Češka porodí své prvorozené dítě, je dnes 26,3 roku. To je pořád o jeden až dva roky méně než v západní Evropě, ale přesto hrozí nebezpečí, že se ženy pro další dítě už nerozhodnou. Počet novorozenců tak poroste jen další dva nebo tři roky. Pak dětí začne znovu ubývat, předpovídá statistika. Pro růst porodnosti v České republice jsou důležití cizinci, kteří se zde hodlají usadit. A těch je rok od roku více.

Až do roku 2020 by mělo imigrantů přibývat, pak už podle nejpravděpodobnějšího scénáře vývoje dojde znovu k poklesu. Nejvíce je přítom u nás Ukrajinců, Slováků a Vietnamců. První dvě skupiny si tu chtějí pouze vydělat, třetí skupina se tu usazuje, zakládá rodiny a podniká.

	1. pololetí 2004	1. pololetí 2005	zvýšení, snížení
Počet obyvatel	10 220 565	10235365	14 800
Počet sňatků	21 589	21606	17
Rozvody	17 957	16371	-1 586
Živě narozené děti	48 876	51193	2 317
Potraty celkem	20 372	19977	-395
Provedené interrupce		13378	
Zemřelí	53 132	54773	1 641
Přirozený přírůstek	-4 256	-3580	676
Přistěhovalí	30 882	26943	-3 939
Vystěhovalí	24 601	8575	-16 026
Přírůstek přistěhováním	6281	18368	12087
Celkový přírůstek	2025	14788	12763
Děti narozené mimo manželství v %		31,10	

Zdroj: MF DNES - 23. září 2005, z domova A/3

Úmrtnost

Pro žijící populaci je úmrtnost klíčovým demografickým procesem, který na bázi ročních počtů živě narozených dětí působí na vytváření věkové struktury. Úmrtí je neopakovatelným biosociálním jevem, jeho pravděpodobnost je závislá na věku, pohlaví a zdravotním stavu. Ukazatelem je hrubá míra úmrtnosti, což je počet zemřelých na 1000 obyvatel v daném roce. V České republice převyšuje hrubá míra úmrtnosti evropský průměr, ale na rozdíl od jiných tranzitních zemí tento ukazatel u nás klesá. To je příznivá skutečnost vypovídající o tom, že společenská transformace v České republice nevyvolala výrazné zhoršení stavu obyvatelstva nebo rozpad zdravotní péče.

Přestože hodnoty ukazatele české úmrtnosti nedosahují hodnot ukazatele úmrtnosti západoevropských zemí, je u nás tendence ke snižování úmrtnosti. Změnil se životní styl většiny populace, došlo i ke zlepšení zdravotní a lékařské péče. To jsou faktory, které ovlivňují úmrtnost tím, že ji snižují.

V současné době si mnohem větší část populace uvědomuje hodnotu zdraví a s ní spojenou délku života. Pokud je obyvatelstvo dobře ekonomicky zajištěné, může si dovolit i zdravý životní styl realizovat. Nezastupitelnou úlohu zde má samozřejmě stát se svojí zdravotní a výživovou politikou a se svým přístupem k životnímu prostředí. Každá společnost, pokud se chce nazývat vyspělou, má mít snahu, aby pro své občany vytvořila dobré podmínky pro zdravý život. Úroveň zdravotní péče je také jedním z měřítek prosperity společnosti, její ekonomické, politické a humánní vyspělosti.

Z této kapitoly je zřejmé, že je u nás míra porodnosti na velmi nízké úrovni, dochází ke snižování míry úmrtnosti (přestože ještě zatím pokulháváme v této oblasti za vyspělými zeměmi) a zároveň se prodlužuje střední délka života. To všechno jsou faktory, které nevyhnutelně vedou k tomu, že dochází k demografickému stárnutí společnosti v České republice a je patrné z populační prognózy, že jde o proces nevyhnutelný. Proto je třeba už nyní se tímto závažným problémem zabývat a činit příslušná opatření.

Dílčí závěr

Stárneme, Čechů ubývá, žijí však déle. Ekonomiku tíží stárnutí populace. Tyto věty můžeme v současné době slyšet i číst v médiích velmi často, i když letos překonáme v počtu narozených dětí statistická čísla let minulých.

Stárnutí – tento nepříznivý demografický trend tíží většinu evropských ekonomik a každá z nich se snaží s tímto problémem nějakým způsobem vyrovnat.

Mým úkolem byla snaha proniknout do problematiky stárnutí v České republice. Pokusila jsem se vysvětlit příčiny stárnutí. Česká populace stárne a dochází tak ke změně věkové struktury obyvatelstva. Hlavními ukazateli, které především ovlivňují věkovou strukturu jsou míra porodnosti, míra úmrtnosti a střední délka života. Co se týče míry porodnosti, od roku 1992 rapidně klesala. Bylo to způsobeno zejména změnami postojů a hodnotových preferencí společnosti od roku 1989 a také současnou ekonomickou a sociální situací v České republice. Zde vidím prostor pro vládu, která by měla provádět populační politiku ve smyslu větší podpory mladých rodin, podpory rozvoje trhu s byty a další.

Stárnoucí část populace bude mít do budoucna nesporně velký vliv na dění ve společnosti a její požadavky se promítnou nejen ve sféře sociální, ale i např. v obchodu a průmyslu, který by měl být na jejich potřeby připraven a akceptovat je.

Je jasné, že čeští senioři jsou dnes, a v dohledné době stále budou, díky vývoji v minulých desetiletích, výrazně závislí na státní institucích, na úrovni starobních důchodů, bytové politice, systému zdravotního pojištění i na programech sociální péče pro seniory. Teprve nové generace seniorů, které budou schopny využívat nejrůznějších možností, které objevily v rámci tržní ekonomiky jako penzijní připojištění, soukromé vlastnictví bytů, kapitálové investice apod., začnou být na státu závislí méně, což může přispět k pocitům větší majetkové a příjmové jistoty, a tím i k méně intenzivním pocitům deprivace, osamocení

2. Struktura a vnitřní organizace rodiny

Rodina – původní a nedůležitější sociální skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou. Je založena na manželství či pokrevním příbuzenství (rodičovství, sourozenectví apod.) V širším pojetí dočasné nebo trvalé společenství jednoho či více mužů s jednou či více ženami, v užším pojetí trvalé spojení jednoho muže a jedné ženy. Takto nám charakterizuje rodinu všeobecná encyklopedie. Pro většinu z nás je rodina ještě něco víc, je to především domov, nejkrásnější místo na světě, na které se váží vzpomínky po celý život. Je to také jistota, pocit bezpečí a lásky, který dává svým dětem a partnerovi.

Nedokážeme si představit společnost, která by byla lidská a nebyla by organizována, neměla koordinované role jednotlivců. Nejmenší jednotkou společenské organizace je ve všech společenstvích rodina.

Rodina představuje základ každé společnosti. Členové rodiny žijí obvykle společně. Při výchově se rodina opírá o stálé vzory chování, navzájem se ovlivňují, formují si postoje a slouží i k uchování tradic.

2.1 Rodina a její funkce

Rodina prošla dlouhým historickým vývojem, složitými dějinami mezilidských vztahů, vztahů mezi mužem a ženou. Tomu odpovídala i složitost svazků, které mezi sebou oba partneři uzavírali. Vývojem prošly tradice, zvyklosti, obřady, které více nebo méně zasahovaly a někde ještě stále zasahují do jejich vnitřních svazků a nejtímnějšího soužití. Rodina přitom podléhá také vlivům sociálním, náboženským, politickým, ekonomickým a dalším.

Rodina odedávna především existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti. Reprodukuje člověka nejen jako živočicha, zprostředkuje mu vrůstání do jeho kultury a společnosti. Rodina krom toho propojuje generace, vytváří mezi nimi kontinuitu a pouta solidarity. /6.str.8/

Rodina se ovšem z lidského páru zakládá až narozením prvního dítěte. Na rozdíl od domácnosti, kterou mohou tvořit a často také tvoří i lidé žijící v páru opačného i stejného pohlaví a jež se zakládá také soužitím jiné, větší skupiny osob, ať už pokrevně spjatých, anebo nikoli pro rodinu je svazek krve definující vlastností. /7.str.17/

Funkce rodiny jsou chápány jako úkoly, které rodina plní vůči svým členům navzájem a také je plní vůči celé společnosti. Jejich samotné vymezení není nikterak jednoduché.

Manželství a rodina totiž plní mnoho funkcí, které se vzájemně ovlivňují. Je tedy pochopitelné, že různí autoři k těmto funkcím přistupují odlišně, různě je nazývají a člení.

Například sociolog I. A. Bláha ve svém díle uvádí tyto tři základní funkce rodiny:

- 1) funkce vzájemného soužití rodičů
- 2) výchovná funkce
- 3) funkce socializační

Za základní funkce, které rodina plní ve společnosti se obecně považují:

- sexuálně reprodukční funkce zajišťuje kontinuitu ve vývoji lidstva,
- socializační /výchovná funkce zajišťuje reprodukci člověka jako kulturní bytosti/,
- ekonomická funkce, zajišťující obživu a hmotné zabezpečení všech svých členů,
- emocionální funkce, která je nejdůležitější, neboť zajišťuje členům rodiny uspokojení citových potřeb a sdílení.

Základní funkce biologicko-reprodukční

Rodina je místem legalizovaného pohlavního styku a místem, kde se realizuje reprodukční proces. Má zabezpečovat udržení života početím, zrozením nového člověka. Někdy se ovšem označuje jako sexuální funkce, naznačující současně oddělení sexuálních aktivit „pro radost“ od sexuálních aktivit „pro reprodukci“. Nejde jen o to přivést dítěte na svět, ale také mu zabezpečit potřebné podmínky života a další jeho vývoj.

Socializačně-výchovná funkce

Tato funkce bezprostředně navazuje na funkci reprodukční. Spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně. Jeho výchově, jeho přijetí jaké je, porozumění mu v jeho vývoji, potřebách a požadavcích. Výchovná funkce má za úkol včas, náležitým způsobem a s plným zaujetím uspokojovat a rozvíjet všechny schopnosti a síly dítěte. Přitom by vždy měla prosazovat jeho nejlepší zájem a prospěch. Ochraňovat jej před nepříznivými situacemi a učit je, aby bylo samo schopno jim čelit a překonávat je. Jejím těžištěm je v podstatě prosazování a ochrana dětských práv tak, jak jsou obsaženy v Úmluvě o právech dítěte.

Ekonomická funkce (sociálně zabezpečovací)

Rodina je jednotkou, která má společné hospodářství, zajišťuje uspokojování materiálních potřeb svých členů. Nevztahuje se jen na dítě v rodině, ale na všechny její členy. V minulosti byla zvláště důležitá její výrobní složka, v současné době se stala rodina ve své převaze spotřební jednotkou, zcela závislá na výrobní činnosti společnosti. Ovšem i dnešní rodina si udržuje určité prvky výroby, za něž lze především pokládat vnitřní činnosti rodiny, vytvářející její hmotné zabezpečení (úklid, příprava stravy, ...)

Emocionální funkce

Za nepostradatelnou podmínku zdravého duševního i tělesného vývoje dítěte je dnes považována stálá přítomnost vysoce citově angažovaných rodičů. Další takovou podmínku je bezpečí domova jako stabilního a chráněného prostředí. /6.str.8/

Vědomí o důležitosti rodiny pro společnost a pochopení její funkce vedlo zákonodárce nezbytně k tomu, že v civilním právu byly vytvořeny brzdy k zabránění lehkomyšlnému přístupu k manželství a znesnadnění možnosti rozvodu. Touto brzdou podle naší současné právní normy je podání důkazu o tom, že manželství je hluboce rozvrácené a neplní své funkce.

Zákon předpokládá, že manželství má plnit tyto funkce:

- a) funkci biologickou – pohlavní soužití muže a ženy a společné plození dětí
- b) funkce emocionální, což je naplnění potřeby lásky a ta se odvozuje z předchozí funkce
- c) funkci výchovnou
- d) funkci ekonomickou, která představuje především materiální zabezpečení.

Demografický vývoj posledních let, především klesající sňatečnost a porodnost, se nepříznivě odráží ve věkové struktuře obyvatelstva má vážné důsledky pro rozvoj společnosti a státu. Současně dochází k proměnám v rodinném životě a v jeho sociálně-ekonomických podmínkách, které mají na tento vývoj zásadní vliv. Jedním z faktorů, které v tomto procesu působí, je nízká institucionální podpora rodiny ze strany státu a především pokles všeobecného společenského respektu k životu rodiny. Význam, který má pro stát a celý sociální celek rodina naplňující své přirozené funkce, se neodráží v nutné kompenzaci, ocenění nákladů, které rodinám s dětmi při výkonu těchto funkcí vznikají.

2.2 Podoba rodiny se mění

Problematika rodiny je na celém světě maximálně živá a aktuální. Podle Ústavy české republiky je rodina základ státu (T. G. Masaryk: „Jaká je rodina, takový je stát“). Rodina odedávna a především existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti. Reprodukuje člověka nejen jako živočicha, zprostředkuje mu vrůstání do jeho kultury a společnosti. Rodina krom toho propojuje generace, vytváří mezi nimi pouto. /6str.8/

Procesy nastartované sametovou revolucí výrazně zasáhly jak muže a ženy co by jednotlivce, tak i celé rodiny a domácnosti, v nichž tito jedinci žijí. Institut rodiny jak základní společenskou změnou „dotčen“ již ve svém „existenčním“ rozměru. Jak signalizují demografická data, mladí lidé do 30 let většinou oddalují vstup do manželství anebo aspoň narození dítěte. To má za následek jak změnu v „rozsahu“ a skladbě rodinných domácností, tak i snížení podílu úplných rodin na celku domácností. Rodina se mění rovněž v rozměrech – tedy z hlediska uspořádání rolí muže a ženy v rodině a zařazení rodiny ve stratifikačním systému společnosti. /10.str.141/

Historie vývoje rodiny:

Prvobytně pospolná společnost – prvobytně pospolný řád, prvá společenská formace ve vývoji lidstva, která předcházela třídním společnostem. Tato předtřídní společnost vznikla jakmile pravěký člověk byl schopen bojovat s přírodou a uvědomil si nutnost spojení s ostatními lidmi, které všem usnadní přežití. Základem prvobytně pospolné společnosti byly úzké rodové a kmenové skupiny založené na společném vlastnictví a společné práci. Prvobytně pospolný řád je nejdelší epochou v dosavadním vývoji lidstva. Trval desetitisíce let, společnost se vyvíjela velmi pomalu. Postupně se měnily formy rodiny, rodové a kmenové pospolitosti (matriarchát, patriarchát).

Matriarchát, který vystřídal epochu prvobytně pospolného stáda. Základem společnosti byla skupina spojená příbuzenstvím v ženské linii. Zatímco lovecká činnost mužů měla nejisté výsledky, byla spolehlivá obživa zajišťována ženami (sběrem). Ženy pečovaly též o obydlí, udržování ohniště a přípravu zásob, o obdělávání polí. Proto měla žena vládnoucí postavení ve společnosti.

Matriarchát vystřídal patriarchát. Základní jednotkou společenské organizace sice zůstává rod, avšak odvozování původu lidí přechází na mužskou linii. Manželka už bydlí v rodu svého muže. Žena se v tomto období stává závislá na muži a byla jí po celou následující dobu třídní společnosti.

V době feudalismu – raného i rozvinutého, byla náplň rodiny a výchova dětí úzce spjata se sociálním postavením. Ale dá se říci, že ve všech sociálních skupinách byl dominantní postavou muž. Sílícím vlivem církve se postupně upevňovala morálka partnerů. Více tolerantní byla téměř každá společnost k mužům než k ženám. V této době bez rozdílu sociálního zařazení se rodilo více dětí, příchod dítěte byl brán jako samozřejmost, 5-10 dětí nebylo nic neobvyklého.

V období kapitalismu došlo ke značným změnám díky rozvoji výrobní síly a přeměně ruční práce na strojovou výrobu i životní styl rodin podle jejich společenského postavení. V rodině podnikatele je nejvyšší autoritou muž, který zajišťuje materiální prostředky. Žena zajišťuje chod domácnosti a výchovu dětí na určitém stupni podle finančního postavení rodiny. Rodina bývá párová – tvořená rodiči a dětmi. V rodinách řemeslníků, obchodníků a dělníků (na venkově zemědělců) se na zabezpečení rodiny podle svých možností podílejí všichni členové rodiny. Každá rodina byla odrazem prostředí ve kterém se nachází. Řemeslo se dědí z otce na syna. S rozvojem vědy se posunuje kupředu celková vzdělanost, která má příznivý vliv na všechny společenské skupiny. Ženám se umožňuje pozvolna větší přístup ke vzdělání a tím i uplatnění ve společnosti. Rodiče a hlavně otec byl v tomto období neotřesitelnou autoritou a to ve všech sociálních skupinách. Teprve s rozvojem vzdělanosti se v mnoha oborech stávaly ženy rovnocennými partnery mužů jak v zaměstnání, tak v rodině.

Po válce se společnost a tedy i rodina začínala vracet k normálnímu fungování. Po uzavření míru si lidé hledají znovu své nové pevné místo ve společnosti. Většina žen je v domácnosti. Zlom nastává po roce 1948, kdy je posilován těžký průmysl, strojírenství, práce v dolech. Chybějící síly jsou doplňovány ženami. Ideálem této doby se stává žena – budovatelka. Má být přesvědčená, že její hlavní úlohou je být po boku muže, ve všech

oborech. Tím se zapomíná na ženu jako na matku. Mezi poválenými roky 1950-60 jsou ženy v domácnosti již velice vzácnou výjimkou. Zapojit do pracovního procesu se stalo nutností i z ekonomických důvodů. Podíl na výchově dětí přebíral tak stále více stát. Zřizovány byly jesle, školky, družiny. To vše se na první pohled zdá velmi dobré, ale matku dítěti nemůže nahradit žádné zařízení tohoto typu. Časová zaneprázdněnost způsobovala, že rodina měla na sebe velmi málo volného času, snižovala možnost rodičů ovlivňovat a formovat výchovu a názory svých dětí. Stát stále více rozhodoval o osudech jednotlivých lidí i celých rodin. Mladí lidé po skončení studia měli určeno, kam nastoupí do budoucího zaměstnání. Možnost získat byt měli ti, kteří uzavřeli sňatek a proto mladí lidé uzavírali manželství poměrně brzy.

V současné době se základní funkce rodiny mění v důsledku proměn sociálních rolí rodičů. Složitý a dlouhodobý proces demokratizace uvnitř rodiny umožnil ztrátu dřívějšího výsadního mocenského postavení muže v rodině. Žena získala některá práva, ale i povinnosti, které dříve náležely jen muži v rodině. Také děti se stále aktivněji a tvořivěji se podílejí na organizaci rodinného života.

Tím, že se práce otce stále více přenáší mimo domácnost, dítě tráví většinu času s matkou a matka začíná soustřeďovat do svých rukou stále více rozhodnutí, hlídá dítě a trestá nebo odměňuje jeho chování. Dochází k poklesu otcovské autority, jejímu přenosu na ženu a posílení vlivu ženy v domácnosti.

Pokles autority otce v rodině však neznamená, že by ztratil v rodině na významu. Přítomnost obou vzájemně komplementárních rodičovských rolí je pro děti v rodině nenahraditelná. Otec tím, že většinou pracuje a tráví doma méně času než matka, se pro děti stává představitelem vnějšího světa a vyšších nároků a požadavků, které v tomto světě na dítě čekají. V tomto smyslu spočívá úloha otce v rozšiřování horizontu dítěte a jeho seznamování se světem dospělých.

Problém podílu otce a matky na socializačním procesu dítěte se v současnosti komplikuje ještě více tehdy, když se oba rodiče snaží realizovat především ve své profesi. S rostoucí vzdělaností, kvalifikovaností žen tak přibývá tzv. dvoukariérových manželství.
/8.str.81/

Oba rodiče se také stávají představiteli možného partnerského vztahu, který dítě od první chvíle svého života sleduje a na kterém se samo učí tomu, jak takový vztah vypadá, jaká jsou pravidla jeho fungování. Nejen, že z jeho existence čerpá samo jistotu pro své

první kroky ve společnosti, ale jeho sledováním se samo učí řešení konfliktů a napětí v partnerském nebo jakémkoliv mezilidském vztahu. Z tohoto pohledu existence úplné harmonické rodiny může ulehčit dítěti jeho pozdější orientaci ve světě dospělých i v jeho soukromém partnerském životě. /8.str.82/

Klasická rodina

- byla sevřena do poměrně úzkého rámce, kterému se jednatel měl přizpůsobit,
- vyžadovala od obou partnerů celoživotní monogamní vztah,
- jasně byly vymezeny role muže a ženy, aby se navzájem doplňovaly.
- muž zajišťoval rodinu finančně a navenek ji reprezentoval,
- žena se starala o domácnost a vychovávala děti, uvnitř rodiny měla právě žena velmi silné mocenské postavení a o tom se dnes už téměř nemluví.

Tvář současné rodiny poznamenala celá řada důležitých momentů a skutečností. Současnou rodinu lze tedy charakterizovat:

- množství funkcí rodiny převzaly jiné sociální instituce, v plné kompetenci zůstaly pouze některé z nich.
- oblast zakládání rodiny ztrácí svoji ritualizovanou podobu, vytváření manželských rodin je tak provázeno značnou volností. Legalizace partnerského soužití není nutnou podmínkou rodinného života, zvyšuje se podíl rodin založených na soužití partnerů bez uzavření manželství.
- snižuje se stabilita rodiny. V posledních desetiletích z řady důvodů objektivních i subjektivních dochází k nárůstu rozvodovosti. Přibližně 40% manželství dnes končí rozvodem, většina rozvádějících se manželství má děti.
- mění se celková struktura rodiny. Klesá nejen počet dětí v rodině, ale omezuje se také více generační soužití. Narůstá počet osob žijících v jednočlenných domácnostech.
- rozvoj zaznamenává antikoncepce a plánované rodičovství. Ubývá „nechtěných“ těhotenství, přičemž postoje k umělému přerušení těhotenství jsou značně liberální.

- prodlužuje se délka života a tím i trvání rodiny po odchodu dětí. Delší je též doba, po kterou žijí rodiče s dětmi ve společné domácnosti. Vyrůstá tak socializační dosah mladé generace na starší příslušníky rodiny.
- k proměnám dochází v organizaci rodinného cyklu. Rodiči se stávají osoby ve vyšším věku, děti se začínají rodit teprve po určité době trvání manželství či partnerského soužití. Prarodiči se stávají stále starší osoby, které jsou však vzhledem ke změnám v důchodové praxi velmi často ještě zapojeny do pracovního procesu.
- zvyšují se nároky na čas rodičů strávený v pracovním procesu, v důsledku toho se zkracuje čas strávený s dětmi a ostatními členy rodiny. Nerespektování dočasných priorit času rodiny je závažné zejména v rodinách s malými a předškolními dětmi. Vedle nedostatku času vyvstává též problém způsobu jeho trávení, problém „kvality času“. V této situaci vzniká například otázka užívání médií v současných rodinách.
- přibývá dvoukariérových manželství v důsledku růstu vzdělanosti a kvalifikovanosti a tím i zaměstnanosti žen. /8.str. 83-84/

V dnešní době chybí jasné vymezení rolí muže a ženy . I když se stále automaticky předpokládá, že domácí práce a péče o děti jsou doménou ženy, těžko lze přehlédnout, že tatáž žena chodí zároveň do práce. Byly narušeny klasické role muže a ženy. Nedá se přesně říci, co má kdo přesně dělat. Partneři si to mezi sebou domlouvají podle konkrétní situace a toto vyjednávání bývá často velmi konfliktní.

Jasně vytyčené bariéry klasické rodiny se stále více uvolňují. Roste počet dvojic, které nepotřebují pro své soužití potvrzení z úřadu. Počet nesezdaných párů neustále roste. Mění se pohled na rozvedené muže, ženy, na svobodné matky. /13.str.25/

Stále více je i takzvaných dvoukariérových manželství, která začala být v sociologii diagnostikována ke konci 60. let tohoto století., kdy kromě svobodných, bezdětných, popřípadě ovdovělých či rozvedených žen živících rodinu začínají ve vyspělých zemích Západu pracovat – vykonávat placené zaměstnání či dokonce podnikat v masovějším měřítku – i provdané ženy mající děti. /10str.103/

Problematické dvoukariérových manželství a dvoukariérových rodin věnoval jako první u nás systematickou pozornost Ivo Možný, a to již v 70. letech a poukazuje na to, že vysoká pracovní exponovanost a angažovanost muže a ženy z tak zvaného dvoukariérového manželství mívá častěji negativní dopad na kvalitu manželského a

rodinného soužití v porovnání s dvojicemi kde se na kariéru neorientují oba partneři. Dvoukariérové manželské páry se častěji rozvádějí v porovnání se „zbytkem populace“. I v případě, že nedojde k morálnímu zániku jejich manželství a rozpadu původní rodiny, bývá tento typ rodin častěji disharmonický a dysfunkční v porovnání s ostatními typy rodin, což se leckdy může odrazit až v generaci dětí z kariérových rodin – v jejich asociálním až deviantním chování. Navenek se mnohé kariérové rodiny mohou projevovat jako harmonické a funkční, ale pod povrchem se často skrývají vážné vnitřní problémy. Ať již jsou důvody, proč se konflikty, problémy a krize neřeší nebo se řeší nedostatečně, jakékoli, mívají leckdy společné jmenovatele – chronický nedostatek času a vysokou míru napětí mezi rodinnou a profesní rolí./10str.106/

Spolu s těmito faktory potom působí na změny v rodině celá řada dalších, jako například bytová problematika, urbanizace, otázka proměn životního prostředí.

2.3 Plánované rodičovství

Otázka plánovaného rodičovství se v posledních letech zařadila mezi témata, která jsou vzhledem k současnému reprodukčnímu, demografickému, ekonomickému, sociálnímu a kulturnímu stavu naší populace velmi sledovaná jak odbornou, tak i laickou veřejností.

Začíná to už při narození. Vlastně dříve, začíná to už na samém začátku, devět měsíců před narozením. Tím, že se nám podařilo zapudit smrt od dětské kolébky, jako rodinná rezerva při případ smrti některého z nich. Rodí se jich tolik, kolik rodina skutečně potřebuje, to jet, kolik manželský pár a v něm především žena – považuje za přiměřené svým osobním plánům, aspiracím a hodnotám. Plánované rodičovství se stalo společenským ideálem, i když ne vždy, zejména pokud se prvního dítěte týká, také realitou. Realitu však podstatně ovlivňuje. /možný str.55/

Ve většině evropských zemích se tedy už obyvatelstvo ani nereprodukuje, zejména ve vzdělanějších vrstvách a ve větších městech. Zakládá se tím na určitou změnu v budoucích pokoleních. Nejen ve smyslu kvantity, tedy kolik nás bude žít na čtverečním kilometru a jaký prostor jako základní zdroj připadne v průměru pro jednu osobu, ale i ve smyslu kvality: jaká bude ta zmenšující se populace. /možný str.55/

V době před rokem 1989 bylo u nás (stejně jakou ve většině totalitních zemí) řešení této otázky odsouváno „na druhou kolej“. Nedostatečně prováděná sexuální výchova a osvěta, tabuizování sexuálního života, malý výběr či nesnadná dostupnost účinných

antikoncepčních metod a prostředků ve svém důsledku přinesly spoustu životních problémů jednotlivým obyvatelům země, které se však zpětně promítly do chodu celé společnosti. Vysoká sňatečnost adolescentů (15-18 let) zapříčiněná nechtěným otěhotněním partnerky, vysoké počty interrupcí a další, to vše se odráželo v sociálním, ekonomickém a společenském životě tehdejší společnosti.

Dnes již málokdo pochybuje o důležitosti otázky plánovaného rodičovství a o nutnosti jejího řešení. Za nejhlavnější a nejdůležitější pilíř plánovaného rodičovství je považována antikoncepce, s jejíž pomocí lze vhodně načasovat plánované početí dítěte. Samozřejmě, že by samotná existence antikoncepčních metod nebyla nic platná, kdyby tyto prostředky nebyly všem lehce dostupné. Pro to by měla fungovat i vhodná informovanost o jejich možnostech a výhodách.

Sexuálně aktivní mladí lidé používají antikoncepci méně často než dospělá část populace. Mnohé dívky otěhotní (většinou neplánovaně a nechtěně) do jednoho roku od prvního pohlavního styku, což mívá pro ně, jejich rodinu, ale i pro celou společnost dalekosáhlé následky. Těhotenstvím mladistvých totiž není pouze krátkodobým zdravotním problémem, neboť může narušit nebo dokonce zastavit vzdělání žen, což často ovlivní jejich ekonomickou nezávislost na celý život (další důsledky – změna soc. postavení, zdravotní a psychická újma, atd.). Důvodů, proč je míra používání antikoncepce u mládeže tak nízká, existuje hned několik. Jedním z nich je fakt, že mladí lidé často nepředpokládají, že by k pohlavnímu styku mohlo dojít. Dalším důvodem je nedostatečná informovanost (převážně u mužů).

Celosvětový postoj k otázkám plánovaného rodičovství

Ve statistikách Světové zdravotnické organizace WHO se můžeme dočíst, že v mnoha zemích chybí nebo jsou nedostatečně využívány prostředky na řízení porodnosti. Nejméně 200 milionů žen nemá možnost použít některý z účinných antikoncepčních prostředků. Následkem toho se stává, že jenom v rozvojových zemích se každoročně provádí kolem 30-ti milionů potratů, které představují asi 10 – 30 % „kontroly fertility“ (plodnost). V souvislosti s probíhajícím těhotenstvím nebo potratem umírá ročně 600 tisíc žen (většinou v chudých oblastech světa).

I když mnohé země přijímají zásady plánované rodiny, absolutnímu růstu populace nelze zabránit. Přestože se v celosvětovém měřítku porodnost mezi rokem 1960 a 1990 snížila o 40%, v roce 1990 se narodilo o 20% dětí více než v roce 1960. Pokud se podaří celosvětově prosadit politiku plánování rodičovství, měl by se absolutní populační růst zastavit kolem roku 2025. Dle dlouhodobých statistik OSN by se měl stav populace naší planety v roce 2050 pohybovat kolem 7,7 až 11,2 miliard, přičemž v roce 2100 by se měl stabilizovat na úrovni 9-ti miliard.

Situace v dnešní Evropě je taková, že počet nově narozených dětí nestačí k reprodukci dnešního stavu. V zemích střední a východní Evropy dochází k výraznému úbytku populace. Snižování porodnosti a prodlužování délky života vede k celkovému stárnutí populace a tím ke zvyšování potřeb zdravotního a sociálního zabezpečení .

V září 1994 proběhla v Káhiře pod záštitou OSN Mezinárodní konference o populaci a rozvoji. Na této konferenci bylo rozhodnuto o zařazení programu plánovaného rodičovství do nového komplexního přístupu k otázkám reprodukčního zdraví a podnítila mezinárodní uznání skutečnosti, že vzdělání žen a posilování jejich postavení ve společnosti je nejúčinnější cestou ke snížení míry růstu počtu obyvatelstva k prohlubování trvale udržitelného rozvoje. Také byl schválen plán, který vytyčil konkrétní cíle mezinárodní pomoci takovým způsobem, aby jednotlivé země mohly zpřístupnit reprodukční zdravotní zabezpečení a právo na plánované rodičovství všem svým občanům nejpozději do roku 2015.

Postoj České republiky k otázkám plánovaného rodičovství

Česká republika se k akčnímu programu ICPD připojila v roce 1994. Sama však již od roku 1992 realizuje pod záštitou Ministerstva zdravotnictví „Národní program zdraví“ (NPZ).

Tento národní program podpory a ochrany zdraví vychází z usnesení vlády České republiky číslo 273/1992. Vytváří organizační, ekonomický a politický rámec aktivit, které směřují k ochraně, upevňování, rozvíjení a navrácení zdraví. Mezi hlavní cíle programu však patří rozšíření plánování rodičovství, užívání vhodných a bezpečných forem antikoncepce a v poslední řadě upevnění reprodukčního zdraví. Podíváme-li se na plán Národního programu zdraví zjistíme, že hlavní plánované akce jsou zaměřeny především na:

- aktivní působení na ženy ve fertilním (plodném) věku a jejich vedení k plánovanému rodičovství a používání vhodné antikoncepce,
- podstatné zvýšení podílu žen fertilního věku užívající bezpečnou antikoncepci
- v rámci nabídky metod plánovaného rodičovství rozšířit zavádění mužské a ženské sterilizace (vydání zákona povolující chtěnou sterilizaci) a umožnit provádění tzv. regulované menstruace,
- působení na ženy z problémových etnických skupin (oddálení jejich první gravidity),

- výchova mládeže zaměřená na změnu postojů k otázkám plánovaného rodičovství a sexuálního chování,
- zařazení moderních forem sexuální výchovy a plánovaného rodičovství do osnov všech stupňů škol,
- zařazení znalostí otázek plánovaného rodičovství do specializační přípravy rodinných lékařů,
- prevence sexuálně přenosných nemocí.

Plánované rodičovství umožňuje zvolení optimálního časového odstupu mezi jednotlivými těhotenstvími. Možnost svobodného přístupu k regulaci počtu dětí v rodině, vede nejen ke kvalitativním korekcím populace, ale působí i její celkovou kvalitu, neboť umožňuje narození dítěte do optimálních podmínek pro jeho další růst a vývoj, nebo naopak umožňuje zabránění plození nechtěných dětí.

Ve většině vyspělých zemí se plánování rodičovství stává součástí zcela běžného životního stylu obyvatelstva, přičemž se zde zcela přirozeně naplňují jeho hlavní zásady (plánování počtu dětí, doby jejich narození). Zároveň se daří naplňovat další cíle plánovaného rodičovství jako například zlepšování informovanosti žen o metodách antikoncepce, zlepšení jejich účinků a odstraňování negativních vedlejších účinků. V souvislosti s tím se daří snižovat počty prováděných potratů, dochází ke snižování úmrtnosti žen v souvislosti s těhotenstvím a prováděnými potraty apod.

V České republice došlo v posledních letech k výrazným pozitivním změnám v oblasti řešení otázek plánovaného rodičovství. Hlavní příčinou tohoto úspěchu spatřuji ve zlepšení osvětové činnosti, která je většinou zaměřena na mladé lidi do 20-ti let. K určitým pozitivním změnám došlo také vlivem změn ve vzorci rodinného chování. Tyto příznivé změny se odrážejí převážně v poklesu potratovosti.

Většina nechtěných těhotenství je zapříčiněna zanedbáním nebo podceněním antikoncepce. Stále přetrvává nedostatečná informovanost o otázkách antikoncepce a jejich metod hlavně u střední a starší generace. Je to způsobeno nedostatečnou sexuální výchovou až jejím tabuizováním v minulých letech.

Domnívám se, že otevřená informovanost, cílená osvětová činnost, zlepšení sexuální výchovy a liberální přístup k otázkám plánovaného rodičovství mají pozitivní dopad na

sexuální a reprodukční zdraví celé populace. Lidem by se mělo předkládat co nejvíce pravdivých, otevřených a nezkreslených informací a nechat na každém jednotlivci, aby se mohl sám svobodně a zodpovědně rozhodovat.

Dílčí závěr

Vývoj rodiny a její proměny jsou úzce spjaty se zásadami celospolečenskými změnami. Rodina patří mezi nejvýznamnější společenské instituce. Pro člověka má nenahraditelný význam, je to první sociální skupina, která učí dítě přizpůsobovat se sociálnímu životu. Rodiče jako první předávají dítěti vědomosti a znalosti nutné pro uplatnění v rodině, v dětském kolektivu, ve škole a později v životě.

Rodinná výchova je základnou, v níž vznikají také počáteční, ale již velmi hluboké city. Změny, kterými dnešní rodina prochází, především fakt demokratizace rodinného života, skutečnost, že rodinná výchova se stává záležitostí obou rodičů, přesun od otcovské autority k autoritě přirozené, kladou větší nároky na oba rodiče.

Dnešní rodina je značně labilní, s častým přechodem do neúplné podoby. Klesla prestiž rodiny ve společnosti, kles i význam rodičovství a mateřství. Rodina se stala zranitelnější a méně chráněnou.

Některé teorie se snaží dokázat, že rodina přestává plnit své společenské funkce – a že je to rozpadající se a zanikající instituce. Ale já si myslím, že vrátit čas nelze a rodina se pouze přizpůsobuje sociálním a ekonomickým podmínkám naší společnosti. Nositeli některých klíčových změn, konkrétně změn manželského a rodinného života, které se v české rodině odehrávají po roce 1989, jsou v první řadě mladí lidé – mladé ženy. Především na jejich životních strategiích a hodnotových orientacích bude záviset, zda

česká rodina dá přednost práci před rodinou, případně kariéře jednoho nebo obou partnerů před dětmi.

3. Současné typy manželství

Forma dnešní rodiny není všeobecná, v průběhu dějin se měnila. Tradiční představa lidí se opírá jen o znalost monogamní formy manželského soužití a poměrně méně známé jsou i jiné formy rodinných a sexuálních vztahů.

Nejstarší a nejpůvodnější formou rodiny, kterou možno historicky dokázat, je manželství skupinové. Pro skupinové manželství je charakteristické, že určitá skupina mužů je pohlavně vázána na jistou skupinu žen. Mezi nimi vládne pohlavní nevázanost, volný výběr. Pohlavní nevázanost nelze samozřejmě ztotožňovat s prostitucí, jež vznikala jako doplněk pozdějšího vývoje rodiny. Pohlavní život tu vycházel z přirozené náklonnosti k druhému pohlaví.

Skupinové manželství, jež převládalo v době divoštví, prošlo dvěma stádii:

- a) První stupeň vývoje rodiny je rodina pokrevně příbuzných. Tu se připouštěly neuspořádané manželské svazky v rámci jednoho pokolení.
- b) Druhým typem skupinového manželství je rodina punaluánská (punalua = blízký druh). Do manželství nesměl vstupovat bratr a sestra a posléze ani blízcí příbuzní. Rozdíl mezi rodinou pokrevně příbuzných a rodinou punalua je tedy

v tom, že v prvním se vylučuje pohlavní styk mezi generacemi (rodiče – děti), ale dovoluje mezi blízkými příbuznými (bratr – sestra). V druhé fázi vývoje skupinového manželství je navíc zakázán pohlavní styk mezi blízkými příbuznými.

Druhou, historicky vyšší formou rodiny je rodina párová. Vznikla sice již na nejvyšším stupni divoštství, avšak k jejímu plnému rozvoji došlo až v období barbarství. Párová rodina je nejcharakterističtější rodinnou formou pro barbarství, skupinové manželství pro divoštství a monogamie pro civilizaci. Párová rodina byla molekulou o dvou atomech: jeden muž a jedna žena; ostatní byli z pohlavního života vyloučeni.

Třetí vývojovou formou rodiny je monogamie. Její konečné vítězství úzce souvisí se vznikem třídní společnosti. Manželský svazek je tu mnohem pevnější a není podle libovůle rozvazován. Příčinou přísnější pohlavní morálky vzrůst rodinného bohatství a vznik soukromého vlastnictví. Pohlavní styk s jinými osobami se omezuje proto, že děti se ujmu otcova majetku a stanou se jeho zákonnými dědici. /9.str.28-33/

Monogamní rodina je vlastně první forma rodiny, která nebyla založena na podmínkách přirozených, ale z podmínek hospodářských.

3.1 Manželství monogamní

Od pradávna patří k člověku partnerský vztah a jeho problematika se týká snad každého z nás. Je jen velmi málo lidí, o kterých můžeme říct, že nikdy v životě nežili v žádném partnerském a nebo mileneckém vztahu nebo žili osamoceně a bez partnera. Většina partnerských vztahů s sebou nese neustálá hledání a vývoj. Šťastní jsou ti lidé, kteří žijí v harmonickém a spokojeném vztahu, zařídili si ho podle vlastních představ a plánů a co je nejdůležitější, dokáží si tento vztah udržet. Citlivost ve vztazích a správná komunikace je mezi lidmi důležitá pro každé partnerství.

Vliv při výběru partnera má jeho osobnost, původní rodina a aktuální životní situace. Klíčem k výběru partnera je:

- hledáme u něj to, co nám chybí,
- kamarádíme se s tím, s kým je nám dobře a s kým si rozumíme,
- kamarádíme se s tím, kdo je podobný někomu blízkému.

Pro mladého člověka není jednoduché projít všemi těžkostmi a životními zkušenostmi prvních citových a partnerských vztahů. Hledání toho pravého a vhodného partnera je však mnohdy bolestivý proces, který si musí každý sám za sebe prožít.

Při volbě partnera hraje roli soubor očekávání, který by mohl být dotažen až do konkrétní představy o ideálním protějšku. Výzkumy ukazují, že muži kladou ve všech kulturách, mezi nejdůležitější hodnoty partnerky vzhled a mládí. Ženy očekávají, že muž bude o něco starší a že bude schopen rodinu ekonomicky zajišťovat. Na vcelku nevelké rozdíly mezi jednotlivými zeměmi má větší vliv kulturní tradice než současná ekonomická úroveň. Muži i ženy mají tedy zájem na prosperitě a stabilitě rodiny, kterou spolu chtějí založit. Přitažlivá a mladá žena dává naději na zdravé potomstvo a starší, ekonomicky zdatný muž zase umožňuje rodině získání potřebných materiálních statků pro přežití.

Je známá věc, že se berou lidé podobní si v sociálních a psychologických charakteristikách. Při volbě partnera se dává přednost člověku stejné rasy, stejné sociální vrstvy, stejného náboženství. Sňatky z tohoto hlediska homogenní jsou statisticky úspěšnější. Když si vezme žid protestantku, rozvedou se s větší pravděpodobností než svazek žid – ateistka a ten je zase méně trvalý než svazek žid – židovka. /6.str.51/

Rozdíly mezi mužem a ženou:

- Máme různé představy o chození, jsme jiní, máme jiné mozky.
- Neseme si různé návyky, zranění, tradice z původních rodin.
- Po opadnutí prvotní zamilovanosti máme pocit, že se mnohdy nemůžeme ani domluvit.

Může to vést k rozchodu a důvod může být hlavně v nepochopení rozdílů.

Některé z rozdílů:

Žena: myslí srdcem, je citová, myšlenky třídí při rozhovoru, potřebuje ujišťování o lásce, má ráda změnu, dynamiku a vývoj, potřebuje mluvit o svých pocitech.

Muž: myslí hlavou, je racionální, myšlenky třídí v tichosti, vyslovuje až závěr, o citech nemluví, je-li ve vztahu spokojený, nepotřebuje vyvíjet aktivitu, často je v konverzaci

povrchní, nejde na dno, má rád klid a fungující zaběhaný systém.

Jedním z kritérií, kterému mladí lidé věnují někdy až nepřiměřenou pozornost je osobní přitažlivost. Osobní přitažlivost však netkví pouze ve vzhledu člověka, v jeho

kráse, půvabu. Není-li takto fyzická přitažlivost doplněna a znásobena i přitažlivostí duševní, její prvotní dojem rychle odeznívá. Upřímnost, vzájemná úcta, pochopení, důvěra, věrnost, tolerance a umění naslouchat – to jsou pojmy, bez kterých nemůže kvalitně jakýkoliv vzájemný vztah fungovat.

Vztah mezi mužem a ženou se tvoří dle názoru Dr. Matějčka již od druhého měsíce trvání vztahu a stává se pevnějším kolem druhého roku vztahu. Důležité je myslet na budoucnost, jak budovat rodinu a nezakládat vztah pouze na sexu. Důležité je rovněž uvědomit si, co vlastně od partnera a života očekáváme.

V našem kulturním okruhu a v naší době je hlavním podmínkou partnerství zamilovanost, tedy zvláštní stav vědomí, v němž jsme partnerem fascinování a idealizujeme si ho. Vnímání je vysoce projektivní a výběrové, vnímáme jen to co chceme vnímat. Stav intenzivní zamilovanosti trvá několik málo měsíců; u mužů rychleji než u žen přechází do stavu střízlivějšího vědomí, v němž je možné partnera hodnotit realisticky. Stav intenzivní zamilovanosti usnadňuje sblížení, usnadňuje i rozhodování o sňatku. Patrně nikdo nemůže racionálně rozhodovat v tak závažné záležitosti – buď poslechne přání svého rodiče, nebo poslechne „hlas svého srdce“. /6.str.51-52/

Chtějí – li spolu dva lidé žít, nemusí to být ve všech případech na závalu, že si soužití chtějí zkusit „na nečisto“. V některých případech je to lepší řešení, než uspěchané uzavření manželství z jakéhokoliv důvodu (například navzdory rodičům). Tato rychle uzavřená manželství v mnoha případech končí tak rychle, jako byla uzavřena. Je pouze dobře pokud byla bezdětná, protože na rozchodech rodičů doplatí vždy nejvíce jejich děti.

Před rozhodnutím žít spolu na zkoušku by si měli partneři stanovit jistá pravidla, která by jim měla zajistit plynulý přechod v dobře fungující manželství. Práva a povinnosti obou partnerů by měla být vyvážené, aby se jeden z partnerů neocítl v područí toho druhého. Neopomenutelné je i stanovení pravidel pro majetkové vyrovnání pro případ ukončení partnerského vztahu. Pokud spolu partneři žijí delší dobu ve společné domácnosti a pořídí si společně určitý majetek, tak jim v tomto případě předběžná dohoda zajistí spravedlivé dělení. V posledních letech je zcela běžné uzavírání tzv.

„Předmanželské smlouvy“. Pokud je volné soužití partnerů uspokojivé, měl by být jejich vztah legalizován sňatkem. Oba partneři tak získávají na společné důvěře, je posílena právní jistota manželů a spoluodpovědnost za správný vývoj rodiny. Z těchto důvodů se jeví manželský svazek jako nezastupitelný. Je zde také bezprostředně kladný vliv na děti, kterým legitimní svazek rodičů poskytuje jistotu zázemí. Volný partnerský vztah ve kterém jsou už děti pro mne signalizuje, že si jeden, nebo oba z partnerů nechávají otevřená dvířka a nutí svým způsobem druhého partnera do podřízené role. Tento stav pro případné budoucí manželství není dobrým signálem.

Na mnohých dnešních manželstvích oceňuji výrazně kladné aspekty, jako je zralost, trvanlivost, vzájemné pochopení, úcta a tolerance.

3.2 Polygamie

Partnerský vztah, láska a sex – to vše patří k nejvyšším hodnotám našeho života. Člověk prochází mnoha zkušenostmi, aby poznal co je láska, jak si ji získat, ale také udržet a pěstovat. Snad každý člověk se alespoň jednou zamiluje, projde mileneckým a partnerským vztahem a začne sexuální žít.

Mezi ty nejjednodušší vztahy patří zejména vztah matka – dítě, respektive děti, a pak párový vztah manželů v postproduktivním věku – v té životní fázi, kdy už vesměs nebydlí se svými dětmi.

Pokud se chceme problematikou současných vztahů mezi mužem a ženou zabývat hlouběji, zjistíme, že přes různá úskalí v partnerském soužití neexistuje důvod výrazně odlišovat rodinu dnešní od minulé. Základ rodiny – muž a žena si do manželství přinášejí vlastní model své původní rodiny, model vztahu mezi nimi. Mají také poměrně jasnou představu o fungování právě vznikající rodiny. Chtějí se v budoucnu vyvarovat všeho, co jim v rodině a na vztazích jejich rodičů vadilo a naopak navázat na to, co se jim líbilo. Jenže hodnoty různých rodin jsou odlišné. Oba partneři musí své představy o manželství, o partnerském vztahu více či méně problematicky sjednocovat. Každý z nich by měl ze svých představ umět slevit a najít přiměřenou hranici, která bude přijatelná pro oba

partnery. Pokud spolu partneři své vlastní názory a požadavky včas nesjednotí, stanou se tyto později předmětem sporů a krizí.

Z počátku je dvojice vzájemně tolerantní a očekává, že se partner časem přizpůsobí. Hodně problémů ve vzájemném vztahu se dá hned v začátcích vyřešit dobrou komunikací. Nemůžeme od partnera čekat, že pochopí to, co nebylo vysloveno. Setkají – li se dva jedinci, kteří vyrůstali v rodinách s odlišným životním stylem, nemusí být vždy soužití jednoduché. Výchova v původních rodinách může být například poznamenána vedoucí úlohou otce či matky. Ideální jsou vztahy v rodině založené na demokracii, kde je zvykem, aby se oba partneři na vše podstatné společně domlouvali. Velice podstatnou úlohu má i životní styl rodiny. Ovlivňuje ji stupeň vzdělanosti, materiální zabezpečení (nedostatek či nadbytek), využití volného času. Zde zase může dělit rodiny na sportovní, kulturní nebo rodiny, které preferují odpočinek aktivní (zahradka, chata) či pasivní (televize a podobně). Každý styl má i své podskupinové možnosti. To je činnost, případně nečinnost, kterou provádí rodina společně, nebo každý člen rodiny má své vlastní zájmy a zbytek rodiny je více či méně toleruje, případně i podporuje. Setkají – li se dva jednotlivci, kteří vyrůstali v rodinách s podstatně odlišnou výchovou, materiálním nebo výrazně rozdílným stupněm vzdělanosti, v tomto případě přizpůsobování se těchto partnerů sobě navzájem nemusí být vždy jednoduché.

Také reakce na zátěžové situace jsou potom v mnoha případech rozdílné. Původní vstřícnost obou partnerů k sobě navzájem se může změnit ve vzájemný a nekompromisní postoj, který může někdy vyřešit jen zásah třetí osoby. Ale i v tomto případě je potřebná dobrá vůle obou partnerů.

Základním a podle mne nejdůležitějším předpokladem každého dobře fungujícího vztahu je trvalý citový vztah. To znamená, že šťastný vztah není žádná samozřejmost, která se vytvoří bez našeho přičinění. Pro spokojené partnerství je třeba oboustranné vůle, pochopení a tolerance. Velkou chybou při řešení sporu je odbočení od původního tématu a zdůrazňování všech vlastností, činů minulých a mnohdy i budoucích. Jsem spíše proto, aby si každý z partnerů sám pro sebe uvědomil všechny klady (obětavost, spolehlivost, pečlivost) svého toho času protivníka a při dalším projednávání sporného problému se na

sebe dívali už pod tímto úhlem. Protože oběma partnerům jde obvykle o dobrou věc, jen cesty k ní mohou mít odlišné.

Od každého vztahu, který je mezi mužem a ženou a který se jeví jako perspektivní, se dříve nebo později očekává, že přeroste v něco hlubšího, v manželství, rodinu.

Vznik manželství je přelom, který má zásadní vliv na život dvou lidí. Rodina jednotlivci umožňuje, aby v ní našel oporu, ztotožňoval se s ní, zároveň mu dává svobodu k tomu, aby si budoval a zachovával svou osobní odlišnost. Život v rodině se pohybuje mezi pólem sdílení a pólem soukromí. /6.str.72/

Ti, kdo vstupují do manželství, si zpočátku dosah svého rozhodnutí ve většině případů plně neuvědomují. Sňatek je pro ně určitou legalizací vztahu. Vše se zdá jednoduché, snadno zvládnutelné. Mladá dvojice by měla mít pro začátek takové základní životní podmínky, aby mohla začít fungovat jako samostatná rodina.

Každý vztah, každá rodina se zakládá z jednotlivců. Každý jedinec je svébytná osobnost. A tak by také měla být ostatními členy rodiny vnímán a respektována. Jenže tato rovnost není a nemůže být asi bezpodmínečně dodržena. Proto existují rodiny, kde vládne pevnou rukou otec. Byly a jsou rodiny, kde má hlavní slovo matka. Důležité je, aby toto rozložení sil jak ve vztahu tak i v manželství vyhovovalo oběma stranám, aby soužití bylo harmonické.

Úroveň ve vztahu i v manželství hraje také svou roli a dává předpoklady k založení funkční rodiny, ale není to ověřené pravidlo. Život ve vztahu i v rodině se řídí více citem, než poučkami. Každý vztah dostane úplně jiný rozměr po narození dítěte. Dva lidé (doufejme, že dospělí lidé), kteří měli do té doby pouze odpovědnost pouze za sebe, dostávají do trvalé péče bezbranného tvorečka a to na dvacet čtyři hodin denně.

1) Postavení ženy v rodině

Podle právního hlediska má žena zcela rovnoprávné postavení s mužem. Zastává funkci výchovnou, ochrannou, zajišťující plynulý chod domácnosti, pokud se členové rodiny nedohodnou jinak. Žena zastává v rodině roli matky a je jí připisována role jednotícího a stmelujícího činitele. Je s ní spojována stránka citová a výchovná. Aby vždy tyto funkce mohla plnit, musí být psychicky i fyzicky vyspělá.

Podle Plzáka je žena bytost, která:

- rodí a po dobu svého těhotenství potřebuje ochrany muže i společnosti,
- je velice tělesně odolná a netrpí tolik civilizačními nemocemi jako muž,
- statisticky později umírá,
- její citlivost je jiná než u muže a proto také dochází k velkým nedorozuměním mezi oběma pohlavími,
- žena je bytost mluvná – ráda hovoří a mlčení ji vadí,
- vztah ženy k pravdě je jiný než u muže, žena nemluví pravdu ve prospěch páru, ale není to lež,
- žena je stvoření mimořádně posedlé, posedlost je důsledkem neústupnosti, umíněnosti a tvrdohlavosti.

Ženy se stále více emancipují. Současná česká rodina je rodinou zaměstnané ženy, která je přetížena souběžnými požadavky práce a domácnosti. Zaměstnání ženy je pro většinu rodin stále ještě ekonomickou nutností.

2) Postavení muže v rodině

Muž v rodině měl vždy nezastupitelnou roli. Měl hlavní slovo, všichni si ho vážili a uznávali. Dnes dochází k „degeneraci“ mužské populace. Absence imponujících mužských vzorů ve výchově v rodině vede k tomu, že muži mají malou rozhodnost, nižší sebevědomí a dochází k omezování typických mužských vlastností.

Přesto by měly být psychicky i fyzicky připraveni na funkci otce. Očekává se, že opravdový vztah k manželce, založený na vzájemné úctě, porozumění a lásce, přátelství a odpovědnosti. Měl by být spolehlivým ochráncem, přítelem a kamarádem svým dětem, měl by být schopen vytvářet atmosféru pohody v rodině. Svou přirozenou autoritou, vědomostmi, znalostmi i kvalitami své osobnosti by měl dávat skutečně dobrý příklad. Měl by se podílet na domácích pracích, financování, výchově dětí a vyplňování volného času.

3) Ve vztahu žena od muže očekává:

1. Posedět a popovídat. Žena čeká, že muž bude poslouchat její běžné starosti. Případně, že i on jí bude vypravovat svoje běžné starosti.

2. Duševní porozumění. Žena chce s mužem sdílet i své niterné pocity bez obav, že budou zlehčovány nebo ironizovány. Chce se svěřit s výjimečně pěknými zážitky i s omyly. V hraničním případě chce vést s mužem „bytočný rozhovor“ týkající se hodnot, zásadních názorů na život.
3. Vycítit, co žena potřebuje. Žena chce, aby muž vycítil její potřeby a spontánně na ně reagoval. Chce, aby muž oceňoval, co žena pro něj a pro rodinu dělá. Týká se to i sexuality.
4. Vyjadřovat lásku celým svým životem. Žena čeká trvalé důkazy toho, že je milována.

4) Očekávání mužů ve vztahu od ženy:

1. Uvařeno, uklizeno. Muž čeká, že domácnost bude v dobrém stavu, že mu žena vytvoří příjemný domov, ve kterém budou uspokojeny jeho základní potřeby.
2. Neobtěžovat s problémy. Muž čeká, že provoz rodiny bude běžet pod vedením ženy, případně s účastí dětí, ale že on bude jen minimálně obtěžován jejich těžkostmi.
3. Sex kdykoli se mu zachce. Muž se cítí být pánem v sexuální sféře, nepředpokládá, že by měl ženu k sexuálnímu aktu vyladřovat, nepočítá s tím, že by mohl být odmítnut.
4. Obdiv stále. Muž čeká, že žena bude obdivovat jak jeho výkony v zaměstnání, tak to, co udělal pro rodinu. /6.str.52/

Různé postoje a očekávání od vztahu, které mají muži a ženy vedou ke krizi současné rodiny, ke krizím ve vztahu muže a ženy, a mnohdy i k rozchodu.

3.3 Polyandrie (mnohomužství)

Monogamní manželství – jeden muž a jedna žena, vyskytuje se asi ve 43 známých společnostech.

Polygamie – jeden muž a několik žen, vyskytuje se ve 193 známých společnostech.

Původ monogamie, pokud jej můžeme sledovat u nejvyspělejšího národa starověku – Řeků, nám jasně ukazuje, že monogamie nebyla výsledkem vzájemné pohlavní lásky. Po vítězství soukromého vlastnictví nad původním společenským vlastnictvím nastává obrat v soužití muže a ženy. Manželská instituce se začíná podřizovat zájmům soukromého vlastnictví, přirozené náklonnosti známé z předcházejícího období stojí při vytváření manželství víceméně v pozadí. Jedním z hlavních cílů monogamie bylo omezit účast dětí na rozdělení rodinného bohatství.

Monogamní rodina zotročuje jedno pohlaví druhým, uzavřené manželství nemusí být výsledkem přirozené pohlavní náklonnosti. Z toho pak ovšem plyne, že s vítězstvím monogamní rodiny nemizí relativní svoboda sexuálního styku, nýbrž naopak, i v monogamním manželství existuje pohlavní styk mimo manželství.

Se vznikem rodiny vzniká i nová pohlavní morálka. Heterismus – sexuální styk muže s nevdanými ženami

Monogamní rodina kromě toho, že nejlépe sloužila účelu shromažďování majetku v jedněch rukou, stávala se i zdrojem nových norem pohlavní morálky.

V průběhu veškerých dějin třídní společnosti je manželství závislé na třídní příslušnosti zúčastněných osob. Bývá uzavírané zpravidla mezi osobami ze stejné postavených sociálních vrstev. Úplná svoboda volby při uzavírání manželství se dostává do rozporu s hospodářskými zájmy rodiny. Vzájemná náklonnost mezi příslušníky rozdílných tříd je velmi sporadická, nevytváří se z několika a příčin. Vedle ekonomických zájmů působí negativně na případné porozumění odlišný životní styl, rozdílné životní cíle, různá úroveň vzdělání. Manželská instituce se stala institucí především hospodářskou. Proto se velmi často stávalo, že skutečná láska se mohla uplatnit jen mimo vlastní manželství. Láska se stala vedlejším doplňkem majetkových spekulací.

K tomuto problému vyslovuje sociolog I. A. Bláha (Sociologie sedláka a dělníka, Praha 1937, s. 152-155) důležitou myšlenku, že totiž nerovná manželství na vesnici jsou velmi sporadická, sedláci se žení a počítají, kolik jim přibude pozemků, jaký nový dobytek si přivedou do stáje. Se zřetelem na hospodářství si selský chlapec nebere družku lásky, ale družku práce. Žena musí umět pracovat, musí mít k této práci vztah.

V dělnickém manželství rozhodují jiné společenské a osobní vztahy, než v klasické monogamii. Avšak ani manželství dělnických rodin si nesmíme nijak idealizovat. Rodinný život se tu plně nevyvinul.

Pokud se dědické právo bude stále vztahovat na rodinu socialistické společnosti, rozsah toho, co děti dostávají ve formě rodinného majetku, se zmenší ve srovnání se společenským bohatstvím na minimum. Tím zároveň dojde k tomu, že monogamní rodina přestane hrát úlohu hospodářské jednotky společnosti./11.str.37-45/

Existuje klasická představa, že společnost se skládá z rodin. Tato představa je vskutku klasická či přesněji klasicistní. Je plodem klasicismu koncem sedmáctého věku.

V základní knize osvícenství, Velké francouzské encyklopedii zaznamenává už Chevalier de Jacourt, že je to společnost, jež tvoří základní výbavu a přirozený stav člověka. Rodina je vskutku občanská společnost ustavená Přírodou: tato společnost je nejpřirozenější a nejstarší ze všech společností: vytváří základ pro národní společnost, neboť lid anebo národ není nic jiného než celek složený z mnoha rodin. Rodina se zakládá manželstvím a je to příroda sama, jež vtahuje člověka do tohoto svazku; z něho jsou pak rozeny děti, jež prodlužují život rodiny, udržují lidskou společnost při životě a nahrazují ztráty, jež v ní způsobuje smrt každý den.

Toto pojetí se postupně prosadilo ve společenském vědomí našeho kulturního okruhu jako dominantní. Dnes už všichni slovem „rodina“ označujeme především manželský pár s dětmi.

Původní význam slova rodina byl totiž podstatně jiný. Středověk i středověk tímto slovem označoval dvě dosti odlišné věci, žádná z nich se však nekryla s naší představou. Na jedné straně myslel rodinou to, co bychom dnes nazvali velkou domácností. Tedy společenství lidí, kteří spolu bydlí a pod jednou střešou spolu hospodaří, podléhající jedné bezprostřední autoritě, „hlavě rodiny“.

Moderní představa rodiny již tomuto pojetí neodpovídá. Předpokládá se, že pro společnosti naší kultury je charakteristickou, přirozenou a převládající formou rodiny párová monogamická rodina, tedy domácnost tvořená párem muže a ženy a jejich dětmi. Tento průzračný a symetrický obraz rodiny zobecněl až po průmyslové revoluci.

Dnes, pokud bychom chtěli zjistit, kolik domácností žije podle modelu monogamního manželství, museli bychom nejdříve z celkového počtu žen 45 až 49letých odečíst ty, které zůstaly neprovdány, pak ty, které sice prožily předpokládané monogamní manželství, ale zůstaly bezdětné: I rodičovství je tedy univerzálně přístupnou institucí, podíl bezdětných je blízký biologickému podílu neplodných žen v populaci. Dále odečteme rozvedené, až už žijí samy, nebo jsou hlavami neúplných domácností. Mnohé z žen, které se rozvedou, se ovšem opakovaně provdávají – zejména pokud dnes mají děti – a v opakovaných manželstvích najdeme často rodiny s dětmi. Ale nesmíme zapomenout vyloučit ty, které sice v určité periodě své životní dráhy v nukleární rodině s mužem a dětmi žily, ale dostaly se do ní až na druhý či třetí pokus. V tomto případě nukleární rodinou je ta, která má dvě a více dětí. Odečteme-li jednodětné manželství a rodiny

z opakovaných sňatků od aktuálního stavu, sníží se nám statistika velmi podstatně. Tímto výpočtem bychom zjistili, že velmi malé procento manželství je typ monogamního soužití. /12str.17-20/

Měli bychom se smířit s tím, že námi zkoumaný obraz párové monogamické rodiny předpokládá výlučně jednoženství a jednomužství, o rovinu hlouběji totéž sociální vědomí ví a považuje za normální, že ono předpokládané výlučné jednomužství a jednoženství není ve skutečnosti ani zdaleka trvale tak úplně výlučné. Jinak řečeno, přísná celoživotní monogamie se považuje spíše za vzácně dosahovaný ideál než za obvyklou skutečnost. Výzkumy předmanželské sexuality ukazují, že ti, kdo vstupují do manželství bez předchozí sexuální zkušenosti, tvoří dnes malou okrajovou skupinu.

Můžeme ovšem předpokládat, že předmanželské polygamní chování povede k celoživotní věrnosti, ale pravděpodobnější je, že nikoli. Naopak, dá se i předpokládat, že také u těch, kdo před vstupem do manželství nepoznali více partnerů, dochází ke kompenzaci. Dá se to předpokládat také proto, že určitá míra polygamního chování je dnes již součástí sociální normy, respektive je považována za tolerovatelnou odchylku od normy.

Existence extramatrimoniálního partnera (ať už na straně ženy nebo muže, anebo obou, ať už tajného anebo přiznaného, ať už vyčítaného, rezignovaně trpěného anebo vnímaného jako ne sice plně legitimní, ale obvyklou součást soudobé rodinné struktury) ovšem podstatně mění životní způsob rodiny. Není podstatné, že může působit pouze pokles kvality rodinného způsobu života anebo někdy i její zvýšení; v žádném případě vliv dlouhodobějších vztahů tohoto typu na životní způsob rodiny není zanedbatelný .

Naše společnost i ve své minulosti měla rodinu monogamní. Tento vztah je pro nás samozřejmý, poněvadž ho dědíme z generace na generaci.

Výhodu u sériové monogamie vidím v tom, že by se snad mohlo rodit více dětí, to by bylo velkým přínosem pro naši klesající porodnost.

Má řadu nevýhod a jednou z nich je i rozvod. Jejich počet je velmi vysoký. Je to období, jehož důsledky mohou ovlivňovat účastníky rozvodu po celý další život. Rozvod je velice těžkou zkouškou v životě člověka, obzvláště v životě dítěte. V každé rozvedené rodině však nemusí vyrůstat dítě nějak negativně poznamenané touto zkušeností. V každé rodině platí, že osud dítěte je do velké míry v rukou jeho rodičů. V rozvedených rodinách

toto platí dvojnásob. Je v moci rodičů, jestli z jejich potomka vyroste silný, plnohodnotný člověk schopný zralého a šťastného života nebo zoufalá lidská troska.

V neúplných rodinách vyrůstá více problémových dětí, velmi často mají sklony k deviačnímu chování.

Dítě má být vychováno láskou obou rodičů.

Dílčí závěr

Životním prostředím rodiny je domov. Atmosféru domova nevytváří dokonale vybavený byt, přepychové zařízení, oblékání, stravování apod., ale jsou to především vztahy mezi jednotlivými členy rodiny, a to vztahy citové, společenské i právní. Vztahy uvnitř rodiny mají neobyčejný význam pro formování osobnosti každého jedince, v níž má být vyvážena stránka citová i rozumová. Vyrovnanosti těchto složek mají napomáhat alespoň nejzákladnější znalosti z psychologie, taktiky a strategie mezilidských vztahů, a to jak ve vztazích mezi rodiči a prarodiči, vztahy mezi staršími sourozenci, ale také vztahy členů rodiny k okolní společnosti.

ZÁVĚR

Stárneme. Čechů ubývá, žijí však déle. Ekonomiku tíží stárnutí populace. Tyto věty můžeme v současné době slyšet i číst v médiích velmi často. Není se ovšem co divit. Česká společnost opravdu stárne a to závratným tempem. Tento nepříznivý demografický trend tíží většinu evropských ekonomik a každá z nich se snaží s tímto problémem nějakým způsobem vyrovnat.

Cílem mé práce byla snaha proniknout do problematiky demografických údajů a změn ve struktuře rodiny.

Hlavními ukazateli, které především ovlivňují věkovou strukturu jsou míra porodnosti, míra úmrtnosti a střední délka života. Co se týče míry porodnosti, od roku 1992 rapidně poklesla. Je to způsobeno zejména změnami postojů a hodnotových preferencí společnosti

od roku 1989 a také současnou ekonomickou a sociální situací v České republice. Zde vidím prostor pro vládu, která by měla provádět propopulační politiku ve smyslu podpory mladých rodin např. poskytováním bezúročných půjček, vyšší příspěvek v mateřství, větší možnosti přivýdělku během mateřské dovolené, podpora rozvoje trhu s byty a další.

Vývoj rodiny a její proměny jsou ať chceme vzít na vědomí nebo ne, úzce spjaty se zásadními celospolečenskými změnami. V prospívání rodin nachází svůj odraz většina sociálních, zdravotních, výchovných, ekonomických a kulturních společenských jevů a na druhé straně společenské činnosti jsou do značné míry motivovány uspokojováním zájmů a potřeb rodin. Urychlení přestavby, prohloubení demokratizace, humanizace i aktivizace společenských sil závisí na aktivitě rodin a jejich jednotlivých členů. Problematika rodiny i naší společnosti je velmi složitá. Lidé by se měli zamyslet kam vlastně kráčí lidstvo a co chceme v budoucnu získat, jak budeme žít. Jaké nás čekají perspektivy. Pokud se všichni nevrátíme k hodnotám vyšším než jen materiální hodnoty, jak je dnes moderní, bude svět našich dětí velmi komplikovaný. Bude v něm vítězit zlo nad dobrem, drogy a násilí. Chceme takovou budoucnost? Určitě ne.

Resumé

Objektem mé bakalářské práce se stala rodina a její demografické údaje a změny ve struktuře rodiny.

Dnešní rodinu, i přes výše uvedené nepříznivé demografické údaje, vidím jako rodinu perspektivní. Říká se: „Jaká rodina, takový stát.“

V první části mé práce jsou popsány demografické údaje o rodině, zejména rozvodovost, porodnost, úmrtnost.

Druhou část jsem věnovala struktuře a vnitřní organizaci rodiny, a to zejména rodině a jejím funkcím, změnám podoby rodiny a plánovanému rodičovství a postojům k plánovanému rodičovství.

Třetí část je věnována monogamii, volbě životního partnera, vztahům mezi mužem a ženou a výhodami sériové monogamie.

Věřím, že i přes nepříznivé vlivy má rodina své pevné místo v každé společnosti a v každé době. Zárukou dobře fungující rodiny je především trvalá láska, vzájemná úcta,

tolerance a pochopení se navzájem. To vše se bezprostředně promítá do vztahu k dětem. Děti vychované v harmonické rodině jsou zárukou pro další úspěšný vývoj společnosti.

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
Institut mezioborových studií Brno

Záznam o bakalářské práci

ANOTACE

Šrámková , Renata. Demografické údaje a změny ve struktuře rodiny. (Bakalářská práce).
Brno: Institut mezioborových studií Brno, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005, 54 s.

Práce se věnuje demografickým údajům a změnám ve struktuře rodiny. Pro pochopení změn v rodině je vysvětlena porodnost, rozvodovost, úmrtnost, které působí na demografické údaje a změny v rodině.

The thesis is devoted to demographic data and changes in the family structure. In order to explain several modifications in the family, all terms relating to the birth-rate, divorce-rate and mortality, which are working the demographic records and changes inside the family, are well introduced.

Klíčová slova:

Rodina, porodnost, úmrtnost, rozvodovost, manželství, rodičovství, životní styl, rozvoj, děti, muž, žena.

Key words:

Family, birth-rate, mortality, divorce-rate, matrimony, parenthood, life-style, development, children, man, woman.

Literatura

1. Hrušáková, M., *Rozvod a paragrafy* [2. vydání] Brno: Computer Press, 2003. ISBN 80-7226-981-X
2. Bakalář, E., Novákovi, M. a D. a kol., *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné* [1.vydání] Praha: Lidové noviny, 1996. 256 s. ISBN 80-7106-157-3
3. Andrlé, A., Srb, V., *Současný a perspektivní populační vývoj ČR*. Veřejná správa, 2001. č.22, s. 9
4. Rabušic, L., *Česká společnost stárne* [1. vydání] Masarykova universita v Brně-filozofická fakulta, 1995. 194 s. ISBN 80-210-1155-6
5. Rychtaříková, J., *Současné změny charakteru reprodukce v ČR a mezinárodní situace* Demografie 1996, 42 s.
6. Matoušek, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť* [2. vydání] Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 145 s. ISBN 80-85850-24-9
7. Možný, I., *Sociologie rodiny* [1.vydání] Praha: Sociologické nakladatelství (slon)

1999. 252 s. ISBN 80-85850-75-3
8. Kraus, B., Poláčková et al., V., *Člověk-prostředí-výchova* Brno: Paido 2001.
ISBN 80-7315-004-2
 9. Marušiak, M., *Rodina a manželství* [1. vydání] Praha: Svobodné slovo 1964. 216 s.
ISBN 32-017-64
 10. Maříková, H. (ED.), *Proměny současné české rodiny (rodina-gender-stratifikace)*
[1.vydání] Praha: sociologické nakladatelství (SLON) 2000. 172 s.
ISBN 80-85850-93-1
 11. Marušiak, M., *Rodina a manželství* [1. vydání] Praha: Svobodné slovo 1964. 216 s.
ISBN 32-017-64
 12. Možný, I., *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)* [1. vydání] Brno: Blok 1990. 186 s.
ISBN 80-7029-018-8
 13. Brtníková, M., *Důvěrně o muži. Důvěrně o ženě* [1. vydání] Hradec Králové: Sivana
1991.
 14. Alan, J., *Etapy života očima sociologie* [1. vydání] Praha: Panorama 1989.
 15. Helus, Z., *Psychologické problémy socializace osobnosti* [1. vydání] Praha: Státní
pedagogické nakladatelství 1973. 259 s.
 16. Pávek, F., Houšková, A., *Manželské otazníky* [1. vydání] Praha: Horizont 1979.
 17. Weiss, P. – Zvěřina, J., *sexuální chování v ČR-situace a trendy* [1. vydání] Praha:
Portál 2001. 159 s. ISBN 80-7178-558-x
 18. Uzel, R., *Mýty a pověry o sexu* [1. vydání] Praha: Práce 1991. 156 s.
ISBN 80-208-0169-3
 19. Uzel, R., *Antikoncepční kuchařka* [1. vydání] Havl. Brod: Grada, 1999. 137 s.
ISBN 80-85526-15-8
 20. Trojan, O., *O čápech a vranách* [1. vydání] Praha: Grada, 1999, 152 s.
ISBN 80-7169-821-0
 21. Šipr, D., - Šiprová, H., *Přirozené a spolehlivé plánování rodičovství* [1. vydání]
Rosice: Gloria 1995. 84s. ISBN 80-901834-0-9
 22. Prasko, J. – Trojan, O., *O milování s láskou a důvěrou* [1. vydání] Praha: Grada 2001.
188 s. ISBN 80-247-0063-8
 23. Čermáková, M., *Rodina a měnící se gender role – sociální analýza české rodiny*
[1. vydání] Praha: Sociologický ústav AVČR 1997. 91 s.
 24. Fialová, L., Hamplová, D., Kučera, M., *Představy mladých lidí o manželství a*

- rodičovství* [1. vydání] Praha: sociologické nakladatelství 2000. 163 s.
25. Horský, J., Seligová, M., *Rodina našich předků* [1. vydání] Praha: NLN 1997. 143 s. ISBN 80-7106-195-6
26. Márová, Z., Matějček, Z., Radvanová, S., *Výchova dětí v neúplné rodině* [2. vydání] Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1977. 122s.
27. Plaňava, J., *Spolu každý sám* Praha: NLN 1998. 217 s. ISBN 80-7106-292-8
28. Plaňava, I., Pilát, M., *Děti, mládež a rodiny v období transformace* [1. vydání] Brno: Barrister & Principal 2002. 290 s. ISBN 80-86598-36-5
29. Plaňava, J., *Jak se (ne)rozvádět* [1. vydání] Praha: Grada Publishing 1994. 120s., ISBN 80-7169-129-1

Odkazový aparát

1. Hrušáková, M. *Rozvod a paragrafy* [2. vydání] Brno: Computer Press 2003, ISBN 80-7226-981-X
2. Bakalář, E., Novákovi, M. a D. a kol. *Průvodce rozvodem pro všechny zúčastněné* [1.vydání] Praha: Lidové noviny 1996, 256 s., ISBN 80-7106-157-3
3. Andrlé, A., SRB, V. *Současný a perspektivní populační vývoj ČR*. Veřejná správa, 2001, č.22, s. 9
4. Rabušic, L. *Česká společnost stárne* [1. vydání] Masarykova universita v Brně-filozofická fakulta 1995, 194 s., ISBN 80-210-1155-6
5. Rychtaříková, J. *Současné změny charakteru reprodukce v ČR a mezinárodní situace*
Demografie 1996, s.42
6. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť* [2. vydání] Praha: Sociologické

- nakladatelství, 1997, 145 s., ISBN 80-85850-24-9
7. Možný, I. *Sociologie rodiny* [1.vydání] Praha: Sociologické nakladatelství (slon) 1999, 252 s., ISBN 80-85850-75-3
 8. Kraus, B., Poláčková et al., V. *Člověk-prostředí-výchova* Brno: Paido 2001 ISBN 80-7315-004-2
 9. Marušiak, M. *Rodina a manželství* [1. vydání] Praha: Svobodné slovo 1964, 216 s.
ISBN 32-017-64
 10. Maříková, H. (ED.) *Proměny současné české rodiny (rodina-gender-stratifikace)* [1.vydání] Praha: sociologické nakladatelství 2000, 172 s. ISBN 80-85850-93-1
 11. Marušiak, M. *Rodina a manželství* [1. vydání] Praha: Svobodné slovo 1964, 216 s.
ISBN 32-017-64
 12. Možný, I. *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)* [1. vydání] Brno: Blok 1990, 186 s
ISBN 80-7029-018-8
 13. Nevoránek, J., Řehoř, A. *Kapitoly ze sociologie rodiny* Brno: Institut mezioborových studií 2004